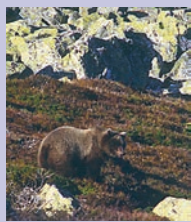

VÅRE
ROVDYR

Nr. 2/2005

Årgang 19

Forside:
Brunbjørn i Nord-Sverige i oktober 1995.
Foto: Viggo Ree

Bakside:
Daggry under høsttrekket på Nabben i Falsterbo
Foto: Yngve Kvebæk

Våre Rovdyr

utgis av Foreningen Våre Rovdyr

Adresse
Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
2151 Årnes

Ansvarlig utgiver
Foreningen Våre Rovdyrs styre

Redaktør
Yngve Kvebæk
Maridalsveien 225 C
0467 Oslo
22 95 08 66
yk@fvr.no

Redaksjonsmedarbeider
Viggo Ree
vr@fvr.no

Sats & layout
Yngve Kvebæk

Trykk
Stens trykkeri as
Dilling

Opplag
1.800

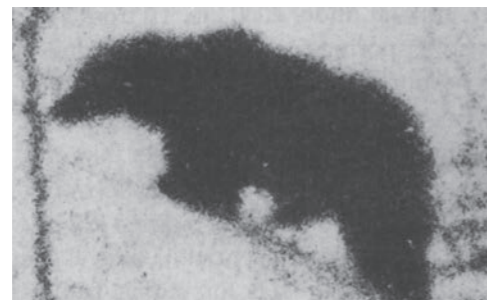
Web
www.fvr.no

ISSN 0801-4728

Kommentar 30

FVRs nye leder 31

Side 32
Vassfarbjørnens saga

Ulv – bestandsstatus 46

Grenseoverskridende rovviltforvaltning 50

Årsmøtet 2005 52

Side 54
Hønsenhauk på ekornjakt

Vargsymposiet 2005 56

→
Den berømte bjørnen Rugg

Vassfarbjørnens endelikt - en nasjonal skamplett

Zoologen og bjørneforskeren Kåre Elgmork har bidratt med en artikkel om Vassfarbjørnens saga. Dette er en viktig oppsummering av en av de mest tragiske utryddelsesprosessene i vårt land. I løpet av få tiår klarte norske myndigheter å forvalte bort den eneste sørnorske bjørnestammen. Godt hjulpet av skogeiere, bønder og lokale særinteresser.

På 1930-tallet var den skandinaviske bjørnestammen på et meget lavt nivå. Flere hundre år med nådeløs jakt og forfølgelse hadde brakt arten inn i en kritisk bestandssituasjon. I Sør-Skandinavia var det på dette tidspunktet kun i Härjedalen og Vassfarområdet at noen få binner hadde overlevd. Svenskene tok vare på sine dyr, og sørget for en systematisk oppbygging av stammen i de etterfølgende decenniene. Herfra har reproduksjonsdyrene bl.a. spredt seg helt sør til Trysil. Bjørnene i Vassfaret ble imidlertid forfulgt og skutt - en etter en. Da den siste binna ble drept i 1956 var det hele egentlig over.

Bjørner kan leve til de er over 30 år gamle. Derfor er det naturlig å tenke seg at de få dyrene som ble registrert i Vassfarområdet fram til 1970-årene - kanskje helt inn på 1980-tallet - var restindivider fra denne stammen. Da den store undersøkelsen ble gjennomført i 1991 var det fullstendig tomt. Senere har en og annen svensk hannbjørn streift innom Vassfaret, og for tiden ser det ut til at ett dyr har fast tilhold i området. Dette dreier seg trolig om den berømte Deisjøbamsen. I skrivende stund drives det jakt på dette hanndyret. Ikke et eneste individ av denne truede arten skal få leve i dette klassiske og sagnomsuste bjørneområdet!

Arbeidet fra 1960- til 1980-tallet skulle liksom sikre bjørnens livsmiljø i Vassfarområdet, men endte opp i en vits av en verneplan i 1985. Elgmorks mangeårige innsats ble i stor grad neglisjert til fordel for lokale landbruksinteresser. Om det hadde eksistert en liten reststamme på dette tidspunktet ville høyst sannsynlig de ørsmå vernearealer, uthogde lier, hytter, skogsbilveier, sauebeiter og en destruktiv rovviltforvaltning snart ført til at dyrene hadde blitt borte.

Binnene sprer seg utrolig langsomt. Ut i fra dagens kunnskap vet vi at det vil ta nesten 150 år før binner igjen kan nå Vassfaret på naturlig måte. Dette er selvsagt utelukket i dagens Norge. Den eneste muligheten for å få binner tilbake i Vassfaret i overskuelig framtid er følgelig å frakte de dit. Men det er også utenkelig i et land hvor nesten all naturforvaltning skjer på landbruksnærings premisser. Dessuten er altså kvaliteten på leveområdene vesentlig redusert i forhold til situasjonen for noen tiår siden. Bjørnestammen i Vassfaret er derfor definitivt historie.

Når man tenker over denne nasjonale fauna-tragedien er det spesielt deprimerende å registrere hva som har skjedd de siste årene. Flå kommune i Buskerud var en av de ivrigste hallingdalskommunene for å få utryddet Vass-

farstammen. Herfra ble det bl.a. betalt ekstra skuddpremier på slutten av 1930-årene. Men det var gjevt å smykke seg med en gapende bjørn i kommunevåpenet! Da bjørnestammen omsider var helt borte var det nettopp denne kommunen som ivret mest for å få etablert en bjørnepark.

I områder hvor i dag man kunne vist vassfarbjørnene i sitt naturlige miljø er det snart 50 år siden den siste binna beitet i skogskråningene. Fønhus' eventyrverden med mystikk og opprinnelig natur ble offer for menneskelig korttenkthet, profitt og snever naturforståelse. Tilbake er kun et utarmet skogmiljø og noen fangenskapsdyr bak netting med servering og underholdning for turister.

Gro Harlem Brundtland har kommet med det kjente utsagnet «Det er typisk norsk å være god». Det har hun helt rett i. Ikke mange folkeslag har vært bedre til å utrydde arter eller bringe dyrestanden ned til nesten total utryddelse. Bortforvaltningen av vår eneste sørnorske bjørnestamme er en ussel og begredelig del av norsk naturhistorie. Tenk litt over det neste gang du ser bilder eller filmopptak av bjørnunger i dyreparken i Flå som døpes med bløtkaker klasket ned over hodene.

Takk og pris for at vi har Sverige! Og spesielt tilfreds er jeg for at Jämtland og Härjedalen ikke ble norske igjen - for da hadde det ikke vært mye bjørn igjen i Sør-Skandinavia. Det gledet meg mest under 100-årsmarkeringen!

Viggo Ree

FVRs nye leder

Birger Westergren

Som FVRs nye leder ser jeg fram til spennende oppgaver innen foreningens arbeidsfelt. Jeg mener vern av rovviltet er en av de mest sentrale oppgaver i forvaltningen av norsk natur, spesielt fordi fokus på disse artene er uovertruffet til å avdekke og utfordre inngrodd, avdanket tankegods som det er på tide å kvitte seg med.

natur, naturvern og mennesker. Jeg var forresten med på å starte opp Karde-momme By leirskole i Kristiansand Dyrepark, hvor jeg jobbet i ca. 18 måneder. Der lagde jeg undervisnings-

Jeg er født i Kristiansand i 1956 som nærmeste nabo til Gimle Gård, i dag Agder naturmuseum og botanisk hage. Som liten guttunge ble jeg medlem av Norsk Zoologisk Forening (NZF) og sterkt inspirert av personer som bl.a. Peter Valeur og Kristiansand Dyreparks store far, Edvard Moseid. I 1969/70 var jeg i forbindelse med naturvernåret på et foredrag av Albert Ovesen. Det gjorde uutslettelig inntrykk. På denne tiden var også Mikkjel Fønhus et stort forbilde og jeg skrev da en særoppgave på skolen som ble godt mottatt av flere lærere. Som hos de fleste gutter på den tiden, var fugler det helt store. *Fuglene i farger* og Svein Haftorns store fuglebok var et «must» da de hadde mye om fuglenes levevis og hekking. Med et langt foreningsliv, i NZF og Norsk Ornitologisk Forening (livsvarig medlem i begge) har jeg vært leder i NOF Kristiansand lokallag i 11 år. Jeg gikk ut av styret i januar i år for å bruke mer tid på FVR. Jeg er svært opptatt av rovfugl og bruker mye av min tid på det, bl.a. nye reirfunn og registreringer. Senest i slutten av juni fant undertegnede og Philip Aanensen den første registrerte vandrefalkhekkning i Kristiansand kommune. Også kongeørn er av stor interesse. I min tidligere yrke som nordsjøarbeider (i dag jobber jeg som lærer i grunnskolen) hadde jeg mer sammenhengende fritid. Det ga muligheter for å dyrke hobbyer og reiser. Av lengre reiser kan nevnes 4,5 måneders ryggsekkturne rundt i Asia, og sammen med min kjære, en måned i Zimbabwe, en måned i Brasil, Amazonas og Pantanal, en måned i Canada og ellers i mange land i Europa. Vi har begge stor interesse for økologi,

opplegg for de besøkende skoleklassene. Disse omhandlet dyr og miljø fra flere verdensdeler. Spesielt moro var Nordisk Villmark hvor jeg bl.a. hadde mange elever med inn i ulveinnehengningen for å fortelle om Rødhette og ulven. Jeg lagde også en permanent utstilling om rovdyr og rovfugl i vår fauna. Denne innebefattet ulvesaks, skaller, utstoppede dyr, faktablader om våre store rovdyr, hubro m.m.

Jeg har som man skjønner et bredt interessefelt. Etter å ha lest om, opplevd og pratet med folk i mange land om deres og våre felles miljøproblemer, er jeg passe forbannet på måten Norge fører sin miljøpolitikk. Spesielt rovdyrpolitikken. I og med at jeg også er engasjert i Fotofestivalen i Venne-sla, leder for markedsavdelingen, er jeg så heldig å treffe mange dyktige filmfotografer, som f.eks. Jim Brandenburg. Han er bl.a. kjent fra National Geographic-dokumentaren *White Wolf* og utgiver av boka *I ulvens fotspor*. Ved å observere deres arbeider, høre på og samtale med slike mennesker, som har som mål å øke offentlighetens bevissthet om rovdyr som ulven og miljøet, er det en sikker kilde og inspirasjon til å kjempe mot intoleranse og kortsiktig profitt. Selvsagt har vi mange svært hardtarbeidende og dyktige naturvernere i Norge også. FVR har mange av dem. Det er med ydmykhet og stolthet jeg nå tiltrer som leder i foreningen. For at vi sammen skal få gjort noe med den vanvittige innstillingen mange nordmenn har til våre rovdyr, ber jeg om at vi står sammen i denne viktige kampen. Jeg håper og tror at dersom vi er fokuserte, uredde, ærlige og at vi som medlemmer gir vårt bidrag i stort eller smått, så kan vi redde mye av det som ellers ville gå tapt.

Birger Westergren

Vassfar- bjørnens saga

Tekst & foto:
Kåre Elgmork

Vassfaret – bare navnet innbyr til naturromantikk, noe som ble ytterligere forsterket ved diktningen til Mikkjel Fønhus. Ved en uovertruffen skildring av natur og dyreliv ble Vassfaret og områdene rundt kjent over hele Europa som et villmarksområde hvor bjørnen var en viktig medspiller. Fortellingen om slagbjørnen Rugg fra 1919 var en av de mest kjente i Fønhus' tidligste diktning. Vassfaret ble derfor tidlig blinket ut som et bjørneområde i folks bevissthet, og vi kan derfor stille spørsmål om det var derfor bjørnen fikk slik oppmerksomhet nettopp i dette området. Kunne Fønhus' diktning ha påvirket opinionen slik at folk «så» og meldte fra om bjørn i dette området mer enn fra andre steder? ►

Fig. 1. Vassfarområdet var et av de mest urørte skogområder i Sør-Norge fram til ekspansjonen i skogbruket og hyttebyggingen begynte omkring 1950. Her Hallingtjern i Vassfardalen i juli 1970. I dag går det et nett av skogsbilveier rundt vannet.

For å teste denne muligheten skal vi ta for oss en mer objektiv indikator enn meldinger fra publikum. Opp til 1972 var det statlig skuddpremie på bjørn i hele landet, og i Vassfarområdet betalte 5 hallingdalskommuner et tillegg til den statlige skuddpremien. Vi må derfor regne med at med unntak av noen fellinger under krigen 1940–45, ble alle fellinger av bjørn registrert. Ut fra offentlig statistikk og ved intervjuer i lokalmiljøet, blant annet med flere av jegerne, lot det seg gjøre å kartlegge fellingene av bjørn i perioden 1923–1956. En detaljert oversikt over fellingene fins i Elgmork (1994). Hvor bjørnene ble skutt er vist i fig. 2. Kartet viser en tydelig fortetning av fellinger i et relativt meget lite område mellom Hallingdal og Valdres med de store skogdaler Vassfaret og Vidalen i sentrum. Dette er den mest markerte fortetning av fellinger fra hele landet i denne perioden, og viser at det i første halvdel av 1900-tallet var en bjørnestamme i Vassfarområdet. Av de 21 fellinger var hele 11 binner. Dette er et minimumstall da 5 av de felte bjørnene ikke er kjønnsbestemt. Dette var en kraftig reduksjon i en på forhånd liten bjørnebestand og må ha bidratt sterkt til at bjørnen siden forsvant fra området.

Den siste bjørnen som ble skutt i Vassfartraktene var en 18 år gammel binne som ble skutt i Bukollen i mai 1956. Intet tydet på at den hadde hatt unger dette året, men må etter all sannsynlighet ha reproduisert i tidligere år. Kraniet etter denne binna fins

på Agder naturmuseum i Kristiansand. Av relativt sikre meldinger om unger i denne stammen er en fra 1929, da jegerne forteller at de hadde skutt ei binne som hadde

to unger som kom seg unna. Reproduksjonshistorien til bjørnestammen er for øvrig meget usikker. Meldinger om unger har vist seg å være spesielt upålitelige, og

Fig. 3. Åtstilling for bjørn fra Vassfarområdet fra den store avskytningsperioden.

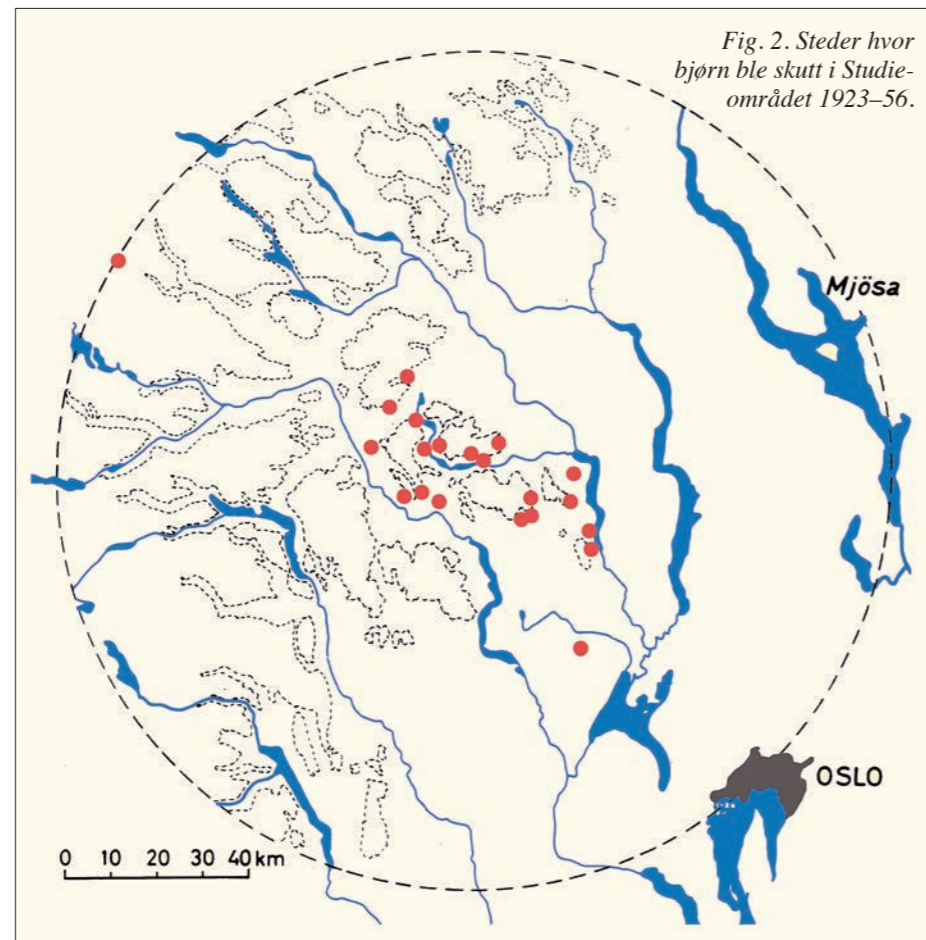

Fig. 2. Steder hvor bjørn ble skutt i Studieområdet 1923–56.

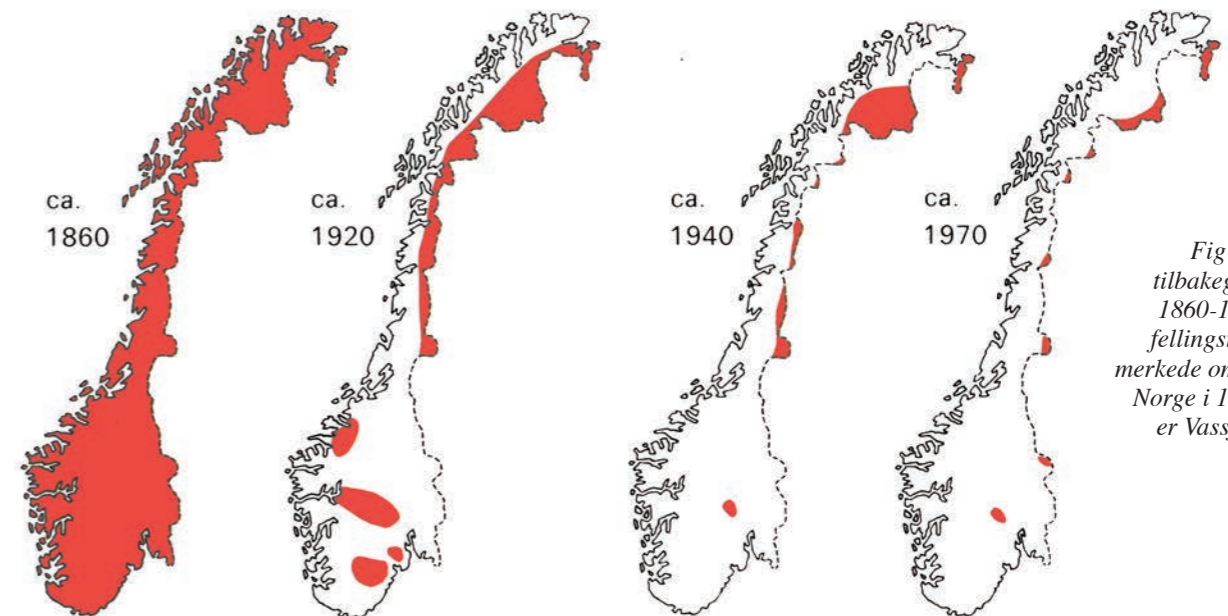

Fig. 4. Bjørnens tilbakegang i Norge 1860–1970 bygd på fellingstatistikk. Det merkede området i Sør-Norge i 1940 og 1970 er Vassfarstammen.

det har ikke vært mulig å dokumentere en eneste ungemelding i de 40 år mine undersøkelser har pågått, mens ca. 35 andre meldinger ble verifisert.

Fellingsstatistikk tilbake til 1700-tallet

En kartserie (Fig. 4) viser forekomst av bjørn i Norge fra ca. 1860 til 1970. Med utvikling av nye våpentyper som bakladningsgevær og nye rifletyper, gikk det raskt tilbake med bjørnen i Norge etter 1850. Og fra midten av 1900-tallet utmerker Vassfarområdet seg som det eneste stedet i Sør-Norge hvor det fortsatt var bjørn igjen.

Et interessant spørsmål er om Vassfarområdet også i tidligere tider utmerket seg som et spesielt område for bjørn. Dette kunne tidligere ha blitt kamuflert ved at det var bjørn i alle skogområder. Det fins imidlertid statistikk over felte bjørner helt tilbake til 1733 som kan belyse dette problemet. I det året kom det en forordning fra kongen i Danmark-Norge som bestemte at det skulle utbetales fellingspremie for bjørn og ulv i Norge. Skinnen av felte dyr måtte forevises på sorenskrivertingene, og to vitner måtte bekrefte riktigheten av utsagnet om fellingene. Da mened var en alvorlig forbrytelse da som nå, må vi anta at de fleste rapporterte fellinger var reelle. Beretningen om fellingene ble ført inn i rettsprotokollene som i dag fins tilgjengelige i Statsarkivene. Men de er skrevet med gotisk håndskrift med varierende tydelighet og er således vanskelige å lese.

Vi er imidlertid så heldige at Olav K. Opsahl (1887–1973) fra Gulsvik i Hallingdal, hadde som hobby å sitte i arkivene og skrive av fellinger av bjørn og ulv som fantes i de gamle rettsprotokollene. Han holdt på i mange år og har skrevet ut til moderne norsk tekst tusenvis av fellinger

fra store deler av Østlandet. Opsahl samarbeidet med Norsk Skogbruksmuseum på Elverum hvor hans materiale er arkivert. Fra museet har jeg fått kopier av utskrifter fra 9 prestegjeld på Østlandet med Vassfaret som sentrum. I disse prestegjeldene er det registrert 1617 bjørnefellinger for

perioden 1733–1845 som jeg har behandlet statistisk (Elgmork 1996).

Den geografiske fordeling av fellingene (fig. 5) viser at de store tettheter av bjørn forekom i de store skogområder langt sør for Vassfaret i prestegjeld som Norder-

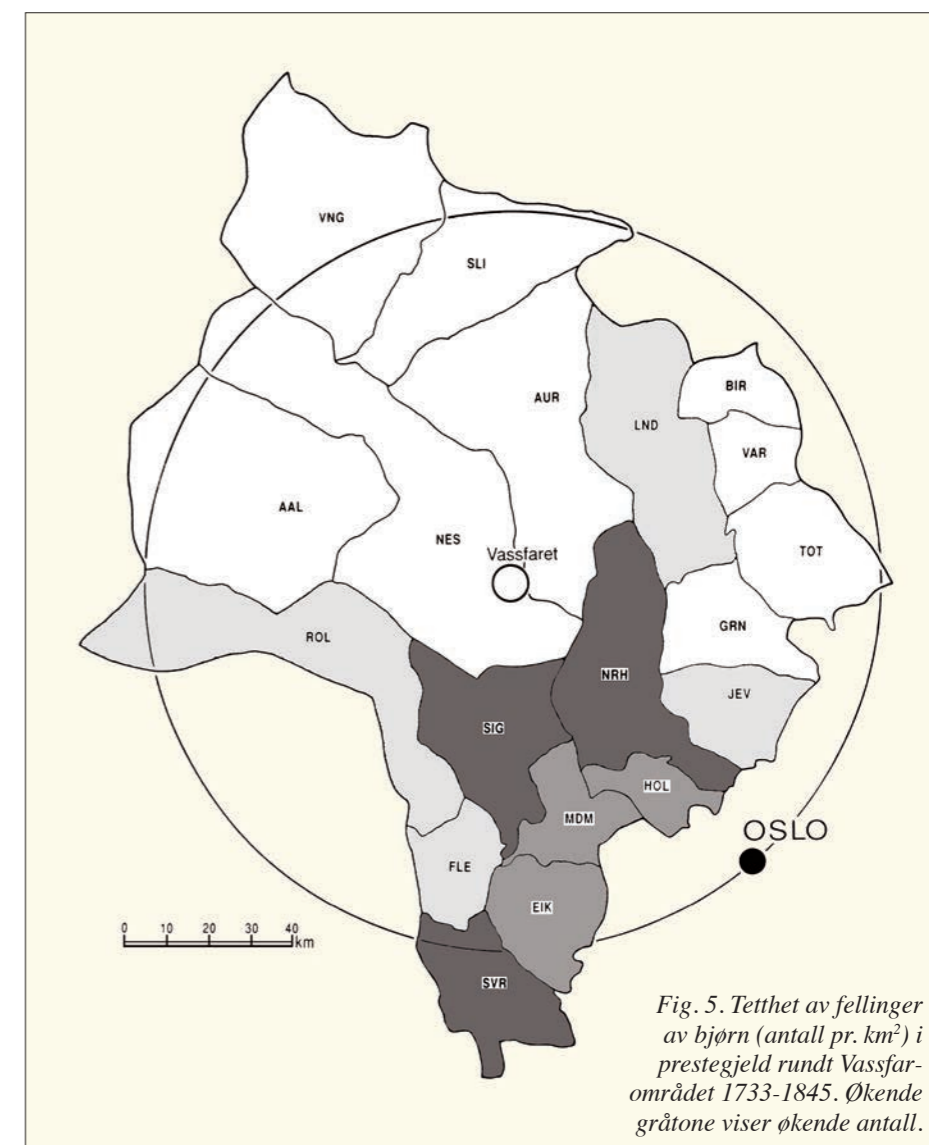

Fig. 5. Tetthet av fellinger av bjørn (antall pr. km²) i prestegjeld rundt Vassfarområdet 1733–1845. Økende gråtone viser økende antall.

Fig. 6. Vassfardalens sørside tatt fra helikopter i mai 1970. Bildet viser økologiske soner: Nederst drevet skog, relativt urørt gammelskog, skoggrenseområder og snaufjell. Under sporingene om våren ble flest bjørneobservasjoner gjort i gammelskogen i høyder fra 700-850 m.

hov og Sigdal, og sørover mot Sandsvær. Områdene rundt Vassfaret hadde derimot en meget liten tetthet på linje med fjellområdene mot nord og vest. Dette viser at Vassfardalen ikke var noe optimalt bjørneområde på 1700- og 1800-tallet.

Hvorfor Vassfaret?

Hvorfor ble så bjørnen tilbake nettopp i dette lille området mellom Hallingdal

og Valdres? Hva var så spesielt for dette området? Terrenntypen med høytliggende skog med bratte, kronglete skoggrenseområder kan være en viktig faktor (fig. 6). Fra bjørneområder i andre land vet vi at bjørnen foretrekker slike vanskelig tilgjengelige skog- og fjellområder der slike finnes. Det gjelder spesielt plasseringen av hiene som ofte legges i høytliggende skoggrenseområder. Men lignende skog- og fjellområder fins mange steder i Norge, så

dette er ikke alene en fullgod forklaring. Et annet særtrekk som kan ha vært av større betydning, er at Vassfardalen på den tiden var ett av de mest urørte skog- og fjellområder i Sør-Norge (fig. 1). Etter at seterdriften stort sett ble nedlagt før 1900, var det liten trafikk av mennesker: ingen bebyggelse, ingen veier og bare noen få tidvis bebodde seterhus. En undersøkelse hvor avstanden til offentlige veier og store menneskelige inngrep ble beregnet, viste

at Vassfardalen var ett av de mest urørte områder i Sør-Norge. Menneskelig trafikk begrenset seg til noen tilfeldige jegere, fiskere og bærplukkere.

Det er nå vist både fra Vassfardalen og fra flere land at bjørnen påvirkes negativt av menneskelig ferdsel og innvirkning på levestedet (se nedenfor). Den relativt urørte tilstand i Vassfardalen gjennom første halvdel av 1900-tallet kombinert med terrengets karakter er antakelig forklaringen på at bjørnen holdt ut lenger i Vassfardalen enn andre steder i Sør-Norge.

Forskningsprogram

I siste halvdel av 1940-årene startet jeg et forskningsprogram på bjørn i Vassfardalen hvor også endringer i miljøet ble inkludert. Studiemrådet definert av sirkelen i fig. 2, ble delt i to deler. Et indre kjernemråde på ca. 1300 km² som omfatter områdene rundt Vassfardalen og Vidalen, sammenfaller stort sett med området for avskytningene vist i fig. 2. Dette området blir i det følgende kalt Vassfardalen. Et ytre område, kalt Tilgrensende strøk, avgrens av sirkelen i fig. 2. Spesielle undersøkelser ble foretatt i Vassfardalen, mens forekomst i det store ytre området bare ble registrert med innkomne meldinger.

Negativ påvirkning av miljøinngrep

Forandringer i miljøet ble registrert ved

endringer i samlet lengde av skogsbilveier og i antall hytter som etter hvert ble bygd i bjørneområdene. Kartet i fig. 7 viser den store økningen i skogsbilveier og hyttefelt i 20-årsperioden 1953-73. I takt med økningen i lengde av skogsbilveier fulgte en utvidet hogst med bruk av til dels store flater i den sentrale del av Vassfardalen (fig. 8). Miljøendringene ble sammenholdt med variasjonen i antall bjørneobservasjoner ved å sammenligne forskjellige soner og tidsperioder. For skogsbilveiene viste det seg å være en negativ sammenheng mellom antall observasjoner og lengde av veiene slik at når tettheten av skogsbilveier steg i et område, minket antall bjørneobservasjoner (Elgmork 1977). Lignende negative relasjoner til menneskelig påvirkning er siden vist både i svenske og amerikanske undersøkelser.

Utbygging av skogsbilveier førte til en utstrakt bygging av private hytter i bjørneområdet. De nye hyttefeltene som ble utbygd er vist i fig. 7. Ved å definere en forstyrrelsesone på 2 km utenom hyttefeltene, kunne jeg telle opp hvor mange bjørneobservasjoner som ble gjort innenfor disse i forhold til utenfor. Økningen i hyttebygging startet omkring 1965 og fra da av faller prosenten av bjørneobservasjoner som ble gjort i forstyrrelsesområdene rundt hyttefeltene fra ca. 30 til 17 i 1975, som er en statistisk pålitelig nedgang (Elgmork 1983). At bjørnen påvirkes negativt av

bebyggelse er også vist i svenske undersøkelser.

Verneplanen

Ut fra disse resultatene var det klart at bjørnen var i en meget presset situasjon i Vassfardalen, og dersom bjørnestammen skulle bevares, måtte vernetiltak settes i gang. Vern av Vassfardalen som naturområde var også et mål i seg selv.

Arbeidet med vern av bjørnen og dens leveområde fikk en dramatisk start i 1965 da det ble kjent at forsvaret forhandlet med grunneiere om å lage et skytefelt for kanoner mot fjellveggen like ved Bukollen. Dette var midt i hjertet av bjørneområdet og førte til kraftige reaksjoner fra naturvernhold. Daværende forsvarsminister, Gudmund Harlem, gikk med på å utsette planene, og dersom verneverdiene kunne dokumenteres, spesielt med hensyn til bjørnen, var han villig til å revurdere saken. Jeg fikk da i oppdrag å utarbeide en verneplan for bjørnestammen og Vassfardalen som ble innsett i 1966.

Etter at denne ble vurdert i Forsvarsdepartementet, ble skytefeltplanene oppgitt og Miljøverndepartementet overtok det videre arbeid med verneplanen. Avgrensningen av verneområdet ble basert på hvor flest bjørn ble observert i

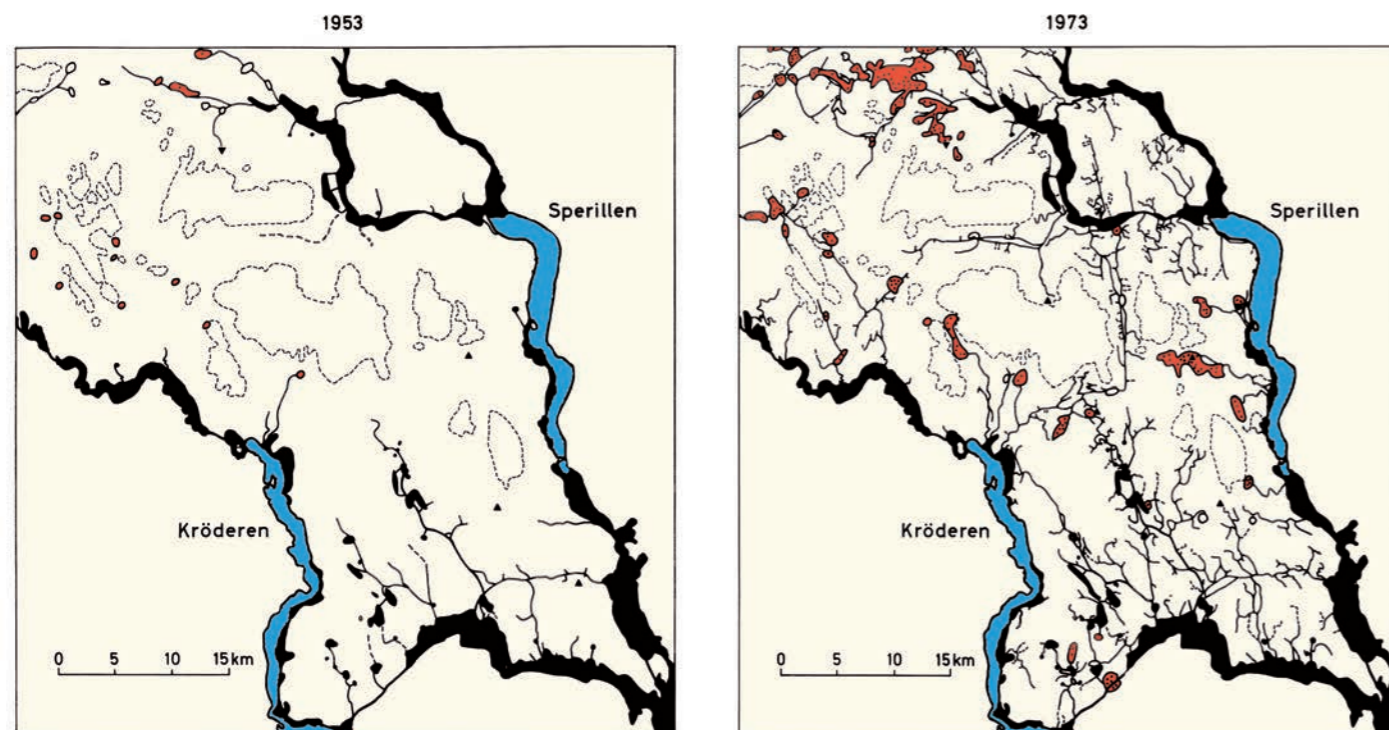

Fig. 7. Økning av skogsbilveier og hyttebygging i Vassfardalen 1953-73. Svart: Bygder med dyrket mark. Streker: Skogsbilveier. Stiplet strek: skoggrense. Røde felter: Hyttefelt, hver prikk representerer 10 hytter eller hus. Trekant: DNTs ubetjente hytter og en fjellstue lengst i nord.

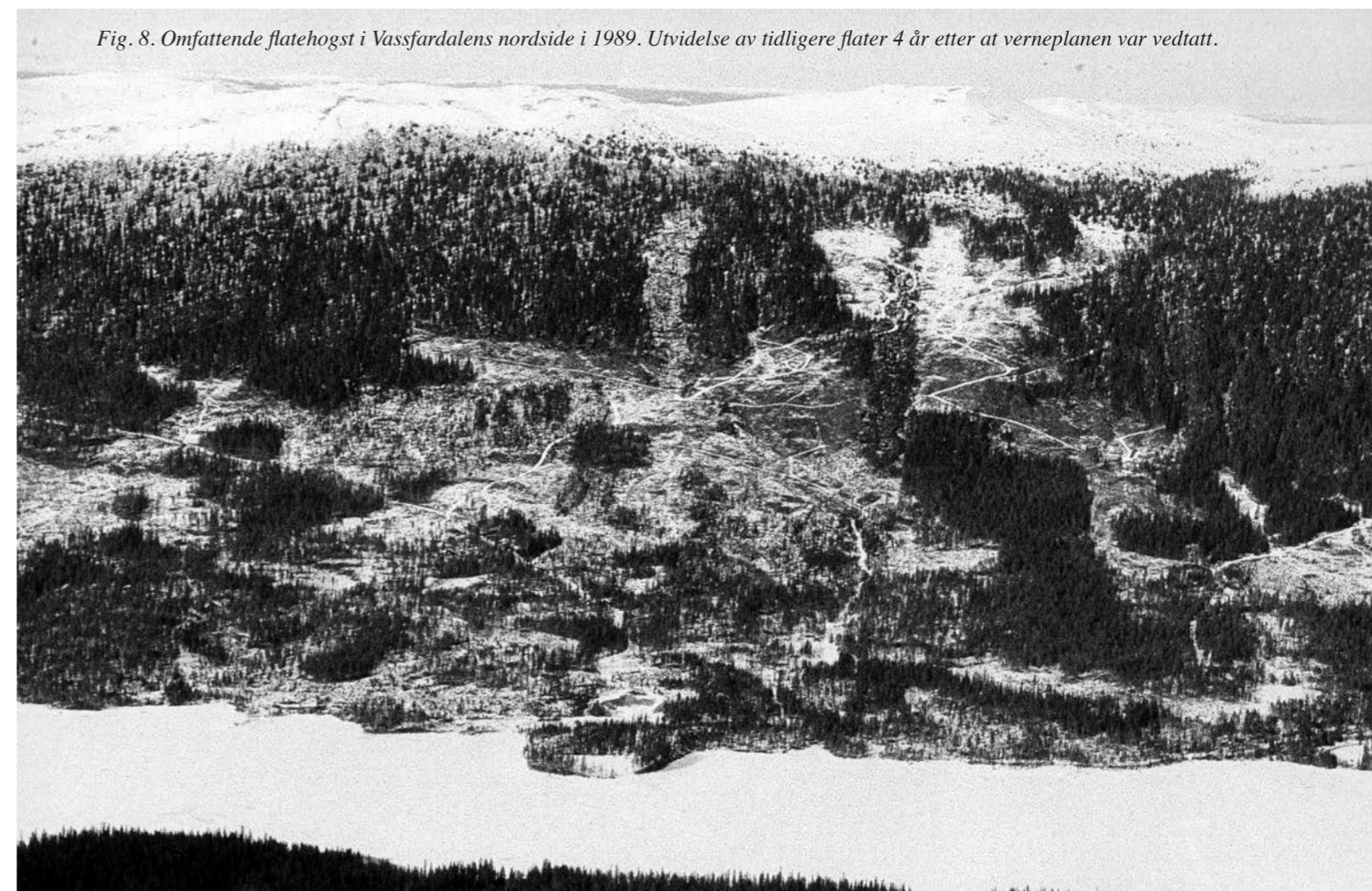

Fig. 8. Omfattende flatehogst i Vassfardalens nordside i 1989. Utvidelse av tidligere flater 4 år etter at verneplanen var vedtatt.

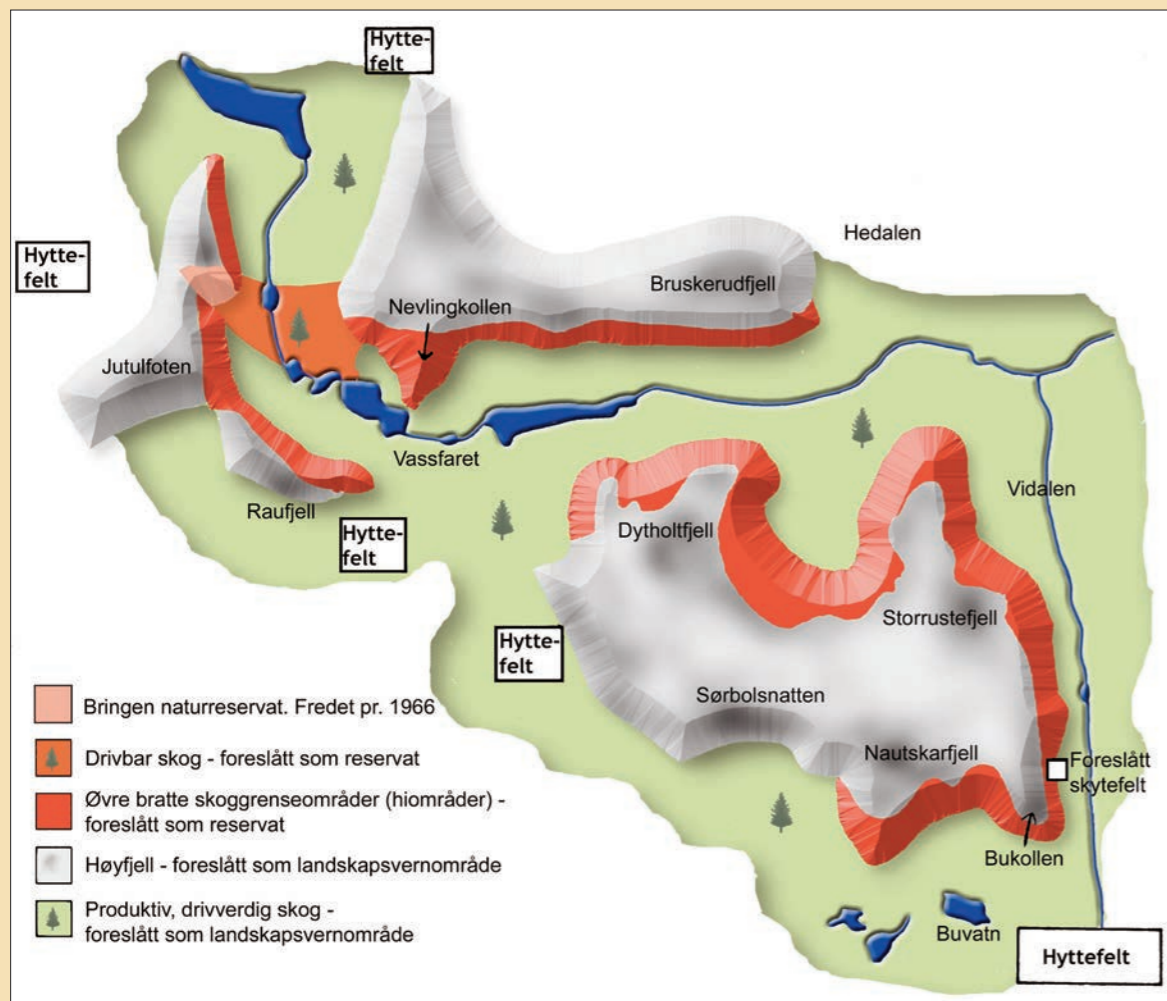

Fig. 9. Øverst: Opprinnelig skisse til verneplan for Vassfarområdet fra 1966. Nederst: Endelig fastsatt verneområde i 1985.

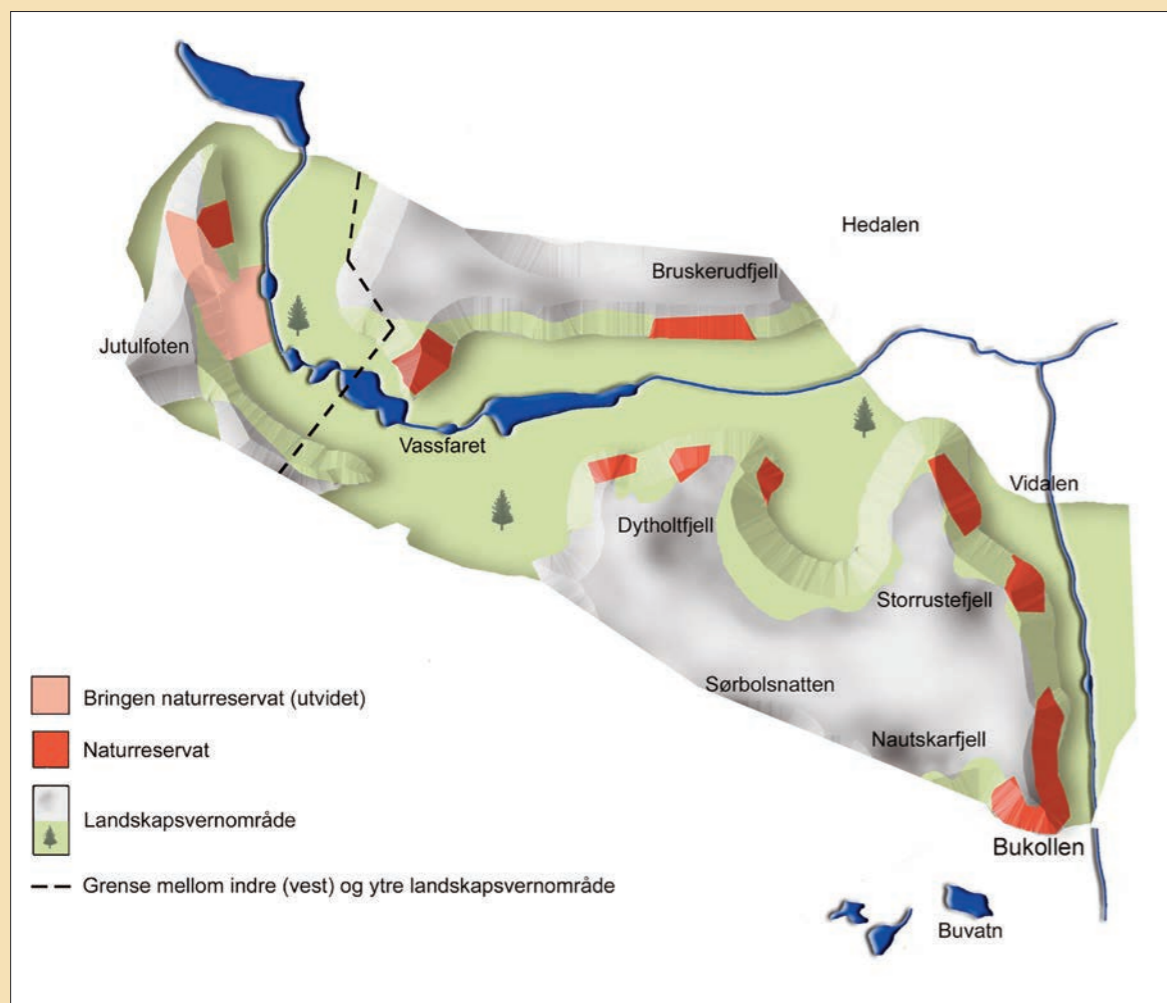

Fig. 10. Bjørn fotografert i Vassfarområdet 5. mai 1971. Målestokken antyder en relativt liten bjørn. Foto: Kåre Elgmork & Sigmund Unander.

perioden 1949–58 og omfattet ca. 400 km². Dette området sammenfaller helt med hvor bjørn ble skutt i perioden 1923–56 (fig. 2). Som leveområde for bjørn er området meget lite, men kan utgjøre et kjerneområde med gunstige hilokaliteter.

Hovedtrekkene i verneplanen framgår av fig. 9. Et viktig moment i verneplanen var vern av de øvre, bratte skoggrenseområdene som ble brukt som hiområder. Dessuten ble det foreslått restriksjoner på bygging av skogsbilveier, hyttebygging og masseutbart.

Arbeidet med verneplanen i Miljøverndepartementet (MD) ble en langdryg historie som pågikk i hele 16 år. MD nedsatte allerede i 1966 et såkalt Vassfarutvalg på hele 24 medlemmer, som bortsett fra to representanter fra Staten, bestod av grunneiere og lokalpolitikere som alle var imot fredning. Representanter for naturvernorganisasjonene og Universitetet i Oslo, som hadde foreslått planen, ble utelukket fra utvalget! Det videre arbeid med verneplanen i regi av MD må sees på som en karikatur av en saksbehandling. Det ble holdt utallige møter i utvalget, takseringer ble foretatt om og om igjen, og det ene år etter det andre gikk uten at noe vedtak ble gjort. Dette til tross for at den ellers så driftige Gro Harlem Brundtland var miljøvernminister fra 1974 til 1979. Først i 1981 ble en sterkt redusert plan forelagt Stortinget (St.meld. nr. 122), som med noen justeringer, ble enstemmig vedtatt i 1985 mot Fremskrittspartiets 4 stemmer (Kgl. res. av 28 juni 1985). En detaljert gjennomgang av arbeidet med verneplanen fins i Berntsen (1983).

Det var en sterkt redusert verneplan som ble vedtatt. I hovedsak ble området fredet som to landskapsvernområder. Naturreservatene i de øvre fjell- og skoglier, som var så viktige som hiplass, ble redusert til 9 små «frimerker». Disse ble videre plassert meget høyt og inneholdt mer snau fjell enn skog. Restriksjonene på skogsdriften ble meget lempelige. Det er siden fredningen anlagt brede skogsbilveier blant annet på begge sider av Vassfardalen helt inn i det indre landskapsvernområdet, og tidligere store hogstflater er blitt utvidet (fig. 8). Den viktigste del av verneplanen var forbudet mot hyttebygging. Alt i alt må verne tiltakene antas å ha vært av liten betydning for en eventuell fremtidig bjørnестamme. Den lange tid forhandlingene pågikk førte også til redusert verneverdi.

Sporingsundersøkelser og funn av bebodd hi

Et interessant spørsmål var hvor mange bjørn som var igjen i Vassfarstammen. Tidligere anslag bygd blant annet på antatt reproduksjon, har i ettertid vist seg ikke å være hold-

bare. Den beste metoden er sporingsundersøkelser på snø om våren som ble gjennomført i Vassfarområdet våren 1970, 1971 og 1972. I april og første halvdel av mai gikk sporingspatruljer på ski på kryss og tvers i Vassfardalen, Vidalen og i fjellområdene rundt og lette etter bjørnespor. Sporingene ble i det alt vesentlige gjennomført av 5 mann som lå fast i Vassfaret og gjorde andre vitenskapelige undersøkelser i regi av Det Internasjonale Biologiske Program (IBP). Sporingene ble supplert med studentgrupper fra Universitetet i Oslo som deltok én dag hvert år. I løpet av de tre årene gikk sporingsgruppene tilsammen en strekning på 2500 km og traff på i alt 5 bjørnespor. Det gir ett bjørnespor pr. 500 km som viser en uhyre tynn bestand.

Under sporingene kom vi i de første dager av mai 1971 over et helt ferskt bjørnespor i nordre del av Vidalen. Tilfeldighetene ville at vi kunne observere denne bjørnen

i kikkert fra bygda, og vi hadde den under observasjon i nesten en uke og fikk klarlagt dens døgnrytme. Den var nattaktiv fra kl. 18.00. Vi utnyttet denne døgnrytmen til å fotografere bjørnen (fig. 10). Ved å måle diameteren på en bjørkestamme på det samme bildet, lot det seg gjøre å beregne størrelsen på bjørnen. Bjørnen var overraskende liten. I tillegg til den lille størrelsen var den en ivrig klatrer i grantrær, helt opp til 7 m over bakken, noe som er typisk for ungbjørn. Kan den ha vært en ungbjørn født i Vassfarområdet, men som har unngått enhver oppmerksomhet? Dette er lite sannsynlig. Eller er det en ung vandrebjørn fra Sverige? I 1971 var dette også lite sannsynlig i lys av at de første radiomerkede bjørner i Vassfarområdet opptrådte først i 1990-årene. På grunn av all klatreaktiviteten er teorien om en eldre, liten binne mindre aktuell. En sporrekke fra Vassfaret i 1975 var også etter en relativt liten bjørn (fig. 11). Liggeplassen vi hadde observert i

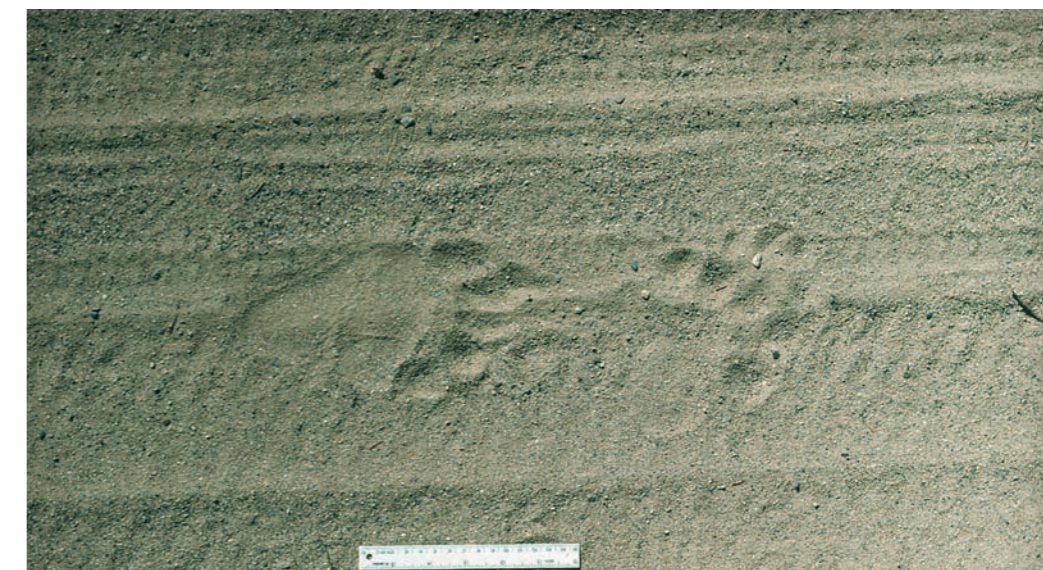

Fig. 11. Spor etter en liten bjørn på en skogsbilvei i Vassfarområdet i august 1975.

kikkert, viste seg ikke å være vinterhiet, men en utslått maurtue den hadde ligget på. Basert på kunnskapen om hiplassing måtte vi søke oppover for om mulig å finne hiet. Vi peilet oss oppover åsen ved hjelp av sportegn og fant hiet som var et berghi som lå 960 m over havet like over skoggrensen (fig. 12). Det urørte bosomaterialet og ferske ekskrementer viste at hiet hadde vært bebodd foregående vinter.

Bjørnens tilbakegang i Vassfarområdet

Variasjon i bjørnebestanden gjennom perioden 1949–88 har jeg forsøkt å måle med forskjellige metoder som innsamling av avismeldinger og personlige meldinger, intervjuer, sporingsundersøkelser, elgjegerundersøkelser, og egen dokumentasjon i felt.

Den totale database for godtatte meldinger om bjørn var på 589 observasjoner, hvorav 55 % var avismeldinger. Kontroll av 100 avismeldinger viste at disse hadde samme grad av pålitelighet som personlige meldinger. En undersøkelse gjort i samarbeid med IBP-teamet viste at 32 % av meldinger om bjørn fra publikum var feil (Elgmork et al. 1976). En tilsvarende prosentdel av meldingene ble derfor behandlet som tvilsomme. Ca. 6 % av meldingene ble verifisert som korrekte

ved feltarbeid. En prøve på holdbarheten er at flere logiske relasjoner neppe kan forklares som et resultat av et materiale med overvekt av gale meldinger. Resultatene av de mange undersøkelsene er sammenfattet i fig. 13.

I Vassfarområdet var det relativt høye tall i midten av 1950-årene som imidlertid avtok i de neste 10–15 år. Fra 1970 skjer det en tydelig økning i antall meldinger som kulminerer i 1976. Denne økningen tolkes som et resultat av økt menneskelig ferdsel i området. Spesielt førte en stadig økende hyttebebyggelse til flere observasjoner i området. Hvis vi dividerer antall bjørneobservasjoner på antall hytter, får vi en jevnt synkende tendens angitt som Indeks i fig. 13. Indekskurven fortsetter nedgangen i de foregående 15 år og gir en jevnt fallende kurve fra 1955 til 1988.

De store tall i 1975 og 1976 ble også sterkt påvirket av spesielle meteorologiske forhold. Begge år var meget nedbørfattige og i den mellomliggende vinter var det så lite snø at blåbærlyngen frøs. Dette førte til redusert mattilgang til bjørnen som kan ha endret sin atferd overfor folk, noe som førte til flere observasjoner. Denne tendens var også synlig andre steder i landet. Fra 1976 og utover avtar antall meldinger og ender opp med det laveste antall i 1988 da de

systematiske undersøkelser ble avsluttet. Nedgangen i antall meldinger i 1970- og 1980-årene understøttes også av to spesielle undersøkelser, en ved hjelp av elgjegere og den andre ved en intervjuundersøkelse. Elgjegerundersøkelsen (Elgmork 1991) ble gjennomført ved at spørreskjemaer ble sendt til elgjeerne gjennom viltneimndene hvor de ble bedt om å rapportere om bjørneobservasjoner. Skjemaer ble sendt ut i de tre årene 1966–68 og igjen ti år etter i 1976–78. I den første perioden var antall jegerdøgn pr. bjørneobservasjon i Vassfarområdet 526 som økte i den andre perioden til 1660. En betydelig større innsats måtte altså til for hver bjørneobservasjon i den siste perioden. I Tilgrensende strøk var tallet over 5000 som indikerer en ekstrem tynn bjørnebestand. Disse resultatene står i sterk kontrast til lignende undersøkelser i Dalarna hvor jegerne innrapporterte et meget stort antall bjørneobservasjoner, hvorav flere binner med unger hvert år.

En intervjuundersøkelse ble gjennomført i 1975 og deretter igjen i 1988 i bygdene rundt Vassfarområdet. I 1975 ble det rapportert 2,3 bjørneobservasjoner pr. intervjuet person (44 intervjuede personer), i 1988 bare 0,5 pr. person (24 personer), altså en betydelig nedgang.

Denne nedgangen kan tolkes på flere

Fig. 12. Bjørnehiet i Vassfarområdet som var bebodd vinteren 1970–71. Det brune feltet midt i hiet er bosomaterialet.

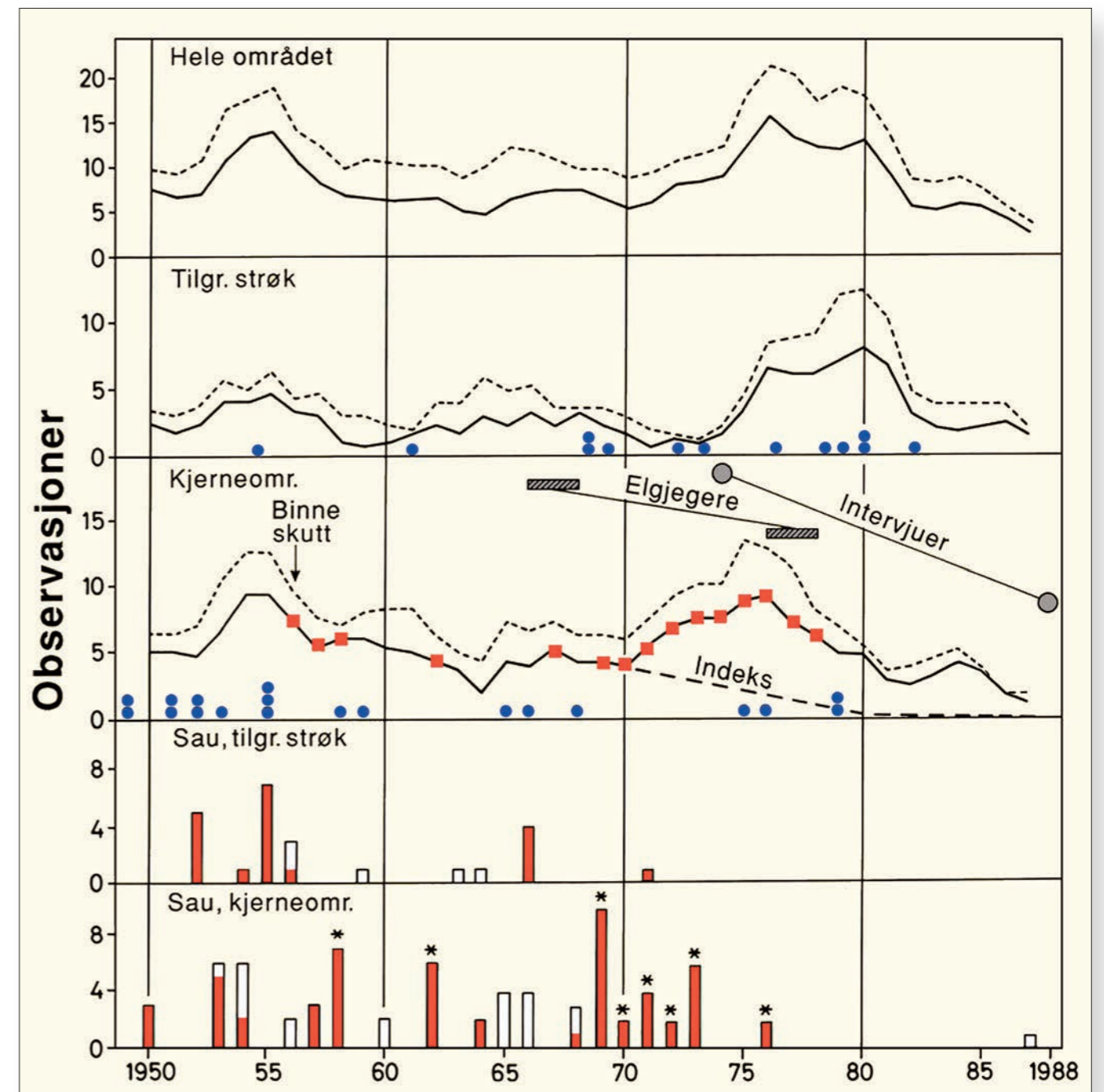

Fig. 13. Variasjon i antall observasjoner av bjørn i Vassfarområdet og tilgrensende strøk 1949–88. Kurver viser variasjon i antall bjørneobservasjoner gitt som 3-års løpende middeltall. Heltrukket linje: godtatte observasjoner. Stiplet linje: med tvilsomme observasjoner i tillegg. Fylte kvadrater og søyler med stjerne: dokumenterte bjørneobservasjoner. Søyler angir antall sau drept av bjørn. Rød del er godtatte meldinger. Hvit del er usikre. Blå sirkler: melding om bjørneunger. Indeks: antall bjørneobservasjoner dividert på antall hytter til enhver tid.

måter. Samtidig med nedgangen i Vassfarområdet skjer det en økning i Tilgrensende strøk. Dette kan tyde på at aktiviteten ble flyttet ut av Vassfarområdet til mer perifere strøk. Fra 1980 skjer det en drastisk nedgang i begge områder, noe som kan tyde på at omkring 1990 var stammen utdødd. Dette støttes også av en sporingsundersøkelse på snø som ble utført våren 1991, administrert av Fylkesmannen i Hedmark (Bækken et al. 1994). I området fra Sokna i sør til Gol i nord gikk ca. 200 mann en sporengde

på ca. 2000 km assistert av helikopter. Til tross for gode sporingsforhold ble ikke et eneste bjørnespor oppdaget. En taksering med bil på skogsbilveier om sommeren ga heller ikke et eneste bjørnespor. At området var tomt for bjørn i begynnelsen av 1990-årene, støttes også av at Foreningen Våre Rovdyr våren 1993 utlovet kr. 5000 til den som kunne påvise en entydig sporrekke etter bjørn på snø om våren. Denne premien ble økt til henholdsvis kr. 6000 og kr 7000 de to neste vårene, uten at noen meldte seg.

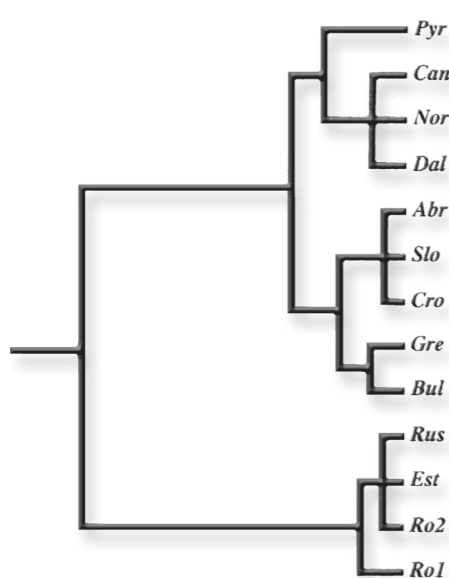
DNA-bestemmelser

Bjørnen som ble fotografert i 1971 kan ha vært det siste individet i den gamle norske bjørnestammen. At bjørn i Vassfaret var en isolert stamme, ble bekreftet ved en DNA-bestemmelse utført ved et laboratorium i Grenoble. Bestemmelsen ble gjort på et bjørnehår som jeg fant på en slagplass nær Hangstjern i Flå i august 1973. Dette var ledd i en større DNA-undersøkelse av bjørnestammer i Europa (Taberlet & Bouvet 1994; Kohn et al. 1995). Vassfar-

stammen viste seg å være meget nær i slekt med bjørnen i Nord-Spania, Pyreneene og Dalarne (fig. 14). Det viktige her er at den atskilte seg like mye fra stammen i Dalarne med to basepar. Dette antyder en isolasjon fra den nærmeste svenske bjørnestammen helt opp til vår tid, og utelukker at dette individet var en nylig innvandrer fra Sverige. Dette viser at de siste bjørnene i Vassfarstammen var en isolert rest av den tidligere norske bjørnestammen.

Observasjoner etter 1990

Etter den negative sporingsaksjon i 1991, fortsatte det å komme inn meldinger om bjørn uten at noen av disse ble dokumentert. Ser vi bort fra disse mer eller mindre tvilsomme meldinger, er det først på 1990-tallet at bjørn igjen blir dokumentert i Vassfarområdet. Det startet med en dramatisk historie våren 1992 da en radiomerket svensk ungubjørn svømte over den nordlige del av Mjøsa og beveget seg inn i de nordøstlige deler av Tilgrensende strøk. Ved Fluberg ved Randsfjordens nordende tok den i alt 10 sauer og det ble besluttet å transportere den tilbake til Sverige, men den døde under transporten.

Neste besøk fra Sverige var den etter hvert kjente Deisjøbamsen som ble radiomerket i Åmot i Hedmark våren 1995 og som etter en tur helt til Sognefjell, vendte tilbake til skogområdene og overvintret neste vinter på vestsiden av Randsfjorden. Radiosenderen ble dessverre tatt av i 1996, men man mente senere å kunne følge dens ferd ved hjelp

Fig. 14. Slektskapsforhold innen 13 europeiske bjørnestammer basert på mt-DNA analyser. **Pyr:** Pyreneene, **Can:** Cantabria i Nord-Spania, **Nor:** Vassfarområdet, **Dal:** Dalarne i Sverige. **Abr:** Abruzzo i Italia. **Ro:** Romania. Det er en forskjell på to basepar mellom Vassfarområdet og Dalarne. (Fra Taberlet & Bouvet 1994).

av sporstørrelsen (Elgmork 1999). Man antok at den i de følgende år besøkte en rekke steder i Vassfarområdet hvor bjørn i flere år påviselig tok sau, og det var kanskje den som overvintret i Vidalen vinteren 1998–99. Et hi i en delvis utgravd maurtue under et tett barheng ble funnet i Vidalens vestsida i brattlende i ca. 760 m høyde. Plasseringen av hiet var meget interessant sett i lys av tidligere hifunn i Vidalens vestsida. Fra før var det kjent tre hi som lå på rekke i de høytliggende øvre lier nær skoggrensen, det siste bebodd i 1971 (fig. 12). Og så kommer en bjørn i 1998 og legger seg akkurat på linje med de tidligere hiene! Dette er en sterk støtte til forslaget i verneplanen om å verne de øvre lier som hiområder, noe som dessverre ikke ble fulgt opp i vernetiltakene, som omtalt ovenfor. Også en tredje radiomerket ung hannbjørn fra Sverige, Läfto, passerte i 1997 over den vestlige delen av Vassfarområdet.

Etter 1995 fins nå et stort materiale med bjørneobservasjoner fra hele landet som er samlet inn og vurdert av Statens naturoppsyn. Dette gjør det mulig å sammenligne forekomsten i Vassfarområdet i forhold til andre områder i Sør-Norge. I alle år siden 1995 har det vært observert bjørn i Vassfarområdet. Og det interessante skjer at bjørnen igjen viser en tydelig konsentrasjon i Vassfarområdet basert på dokumenterte observasjoner gjort av Statens naturoppsyn i perioden 1999–2004 (fig. 15). Forekomsten i Vassfarområdet er tydelig atskilt fra forekomsten i Hedmark med utløpere mot sørvest.

Fig. 15. Forekomst av bjørn i Sør-Norge 1999-2004 basert på dokumenterte observasjoner fra Statens naturoppsyn. **Røde symboler:** dokumentert observasjon. **Blå symboler:** dokumentert skade forårsaket av bjørn. (Kilde: Direktoratet for naturforvaltnings Rovbase).

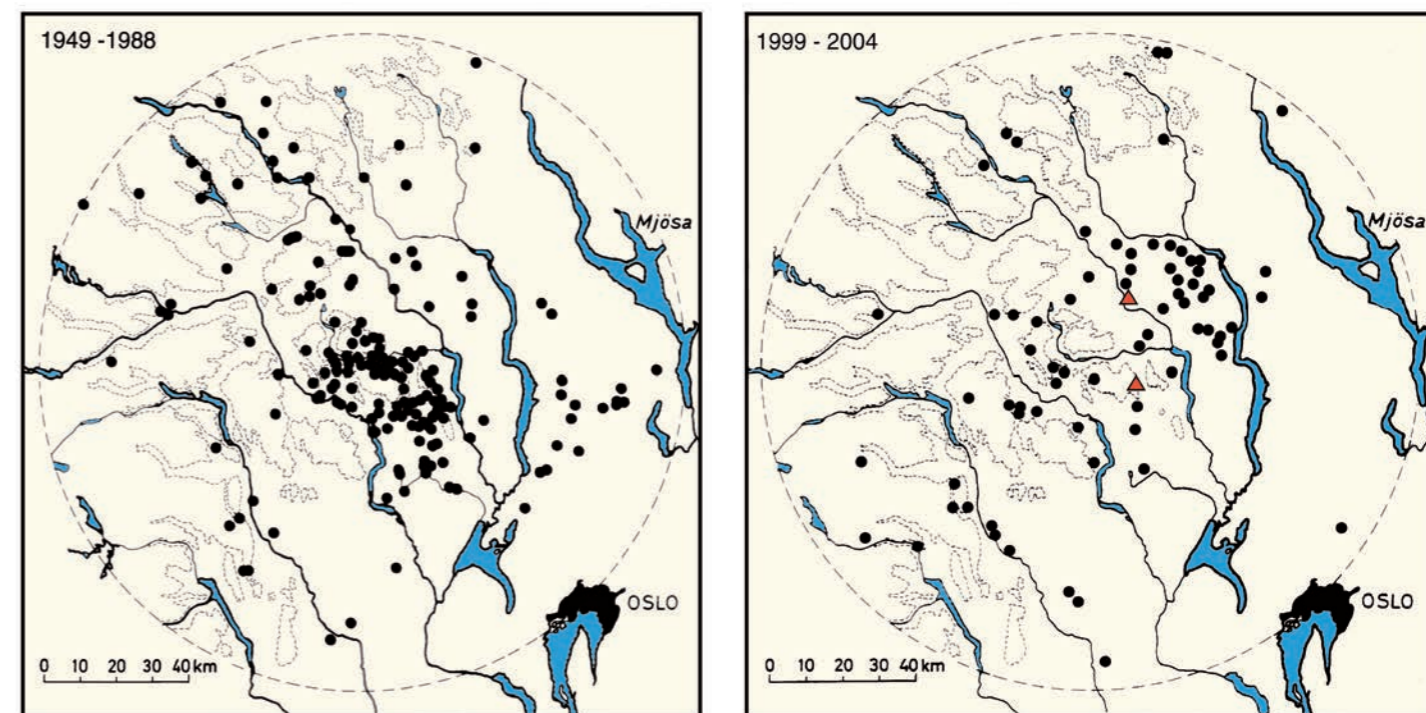

Fig. 16. Observasjoner av bjørn i Studieområdet i to perioder, en før og en etter tiden da den opprinnelige bjørnestammen antas å ha forsvunnet. Kartet til venstre viser bare godtatte avismeldinger som er uavhengige av forfatterens innsamling av data. Kartet til høyre viser dokumenterte bjørneobservasjoner og dokumenterte skademeldinger registrert av Statens naturoppsyn (Kilde: Direktoratet for naturforvaltnings Rovbase). **Trekant:** Beboede hi 1999-2004.

Studerer vi forekomsten rundt Vassfarområdet mer i detalj, trer konsentrasjonen i midten av området tydelig fram (fig. 16). Av til sammen 94 observasjoner er ca. 40 fra angrep på husdyr og to fra bebodde hi. Fordelingen viser det interessante resultat at det fortsatt er en tydelig fortetning av bjørneobservasjoner i og rundt Vassfarområdet. En fordeling på soner viser at fortetningen i det sentrale området er statistisk meget større enn i randområdene. Nytt fra perioden 1999–2004 er den store tetthet av observasjoner på Veståsen mellom Sperillen og Randsfjorden, et område som ikke utmerket seg spesielt i undersøkelsesperioden 1949–1988. Bortsett fra denne forskjellen, viser forekomsten i 1999–2004 det samme mønster som i perioden 1949–88. Dette tyder på at det gamle bjørneområdet i Vassfaret fortsatt synes å ha en viss tiltrekning på bjørnen.

Takk

De mange vurderinger og beregninger under bearbeidelsen av bjørnematerialet fra Vassfarområdet ble gjort i nært samarbeid med avdelingsingeniør Erling Killingbergtrø, Universitetet i Oslo, som takkes for samvittighetsfullt arbeid. Per Espen Fjeld, Bø, takkes for hjelp med å lage kartene i fig. 15 og 16 ut fra data i Rovbasen.

Litteratur

- Berntsen, B. 1983. Naturvernerbeid og verneplan. I: Natur og menneske i Vassfaret. Red. K. Elgmork. Side 193–207.
- Bækken, B.T., K. Elgmork & P. Wabakken 1994: The Vassfaret brown bear population in central-south Norway no longer detectable. – Int. Conf. Bear Res. and Manage 9(1):179–185.
- Elgmork, K. 1966: Plan for bevaring av bjørnestammen i Vassfartraktene. – Norsk Natur 2:34–39.
- Elgmork, K. 1977: Bjørn og menneske i Vassfartraktene 1949–73. – Naturen 101:277–285.
- Elgmork, K. 1979: Bjørn i naturen. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo. 179 sider. (Mye stoff om Vassfarstammen).
- Elgmork, K. 1983: Influence of holiday cabin concentrations on the occurrence of brown bears (*Ursus arctos* L.) in south-central Norway. – Int. Conf. Mammals. Acta Zool. Fennica 174: 161–162.
- Elgmork, K. 1991: Vurdering av bjørnebestander ved hjelp av elgjegere: I: Det sentrale Sør-Norge 1966–68 og 1976–78. – Fauna (Oslo) 44:269–274.
- Elgmork, K. 1994: Bjørn i Vassfartraktene 1949–88. En oppsummering etter 40 års undersøkelser. – Naturen 118: 157–166.
- Elgmork, K. 1996: Bjørn og ulv i sentrale deler av Østlandet 1733–1845. – Fauna 49:134–147.

- Elgmork, K. 1999: Bjørnens liv. Kolltopp Forlag, Hønefoss. 141 sider.
- Elgmork, K., Brekke, O. & Selboe, R. 1976: Pålitelighet av meldinger om spor og sportegn av bjørn fra Vassfartraktene. – Fauna 29:45–50.
- Elgmork, K., Brekke, O., Selboe, R. og Unander, S. 1978: Post-hibernation activity and habitat selection in a small remnant brown bear population (*Ursus arctos* L.) in southern Norway. – Viltrevy 10 (5):113–144. (Detaljert om sporingsundersøkelsene 1970–72).
- Kohn, M., Knauer, F., Stoffella, A., Schröder, W., & Pääbo, S. 1995: Conservation genetics of the European brown bear – a study using excremental PCR of nuclear and mitochondrial sequences. – Molecular Ecology 4: 95–103.
- Taberlet, P. & Bouvet, J. 1994: Mitochondrial DNA polymorphism, phylogeography, and conservation genetics of the brown bear *Ursus arctos* in Europe. – Proc. Royal Soc. London. Ser. B. 255: 195–200.

Artikkelforfatteren er professor emeritus ved Biologisk institutt, Universitetet i Oslo, og har publisert ca. 50 avhandlinger og artikler om bjørn.

Ulvebestanden – opp i Sverige, ned i Norge

Status for ulv i Skandinavia vinteren 2004-2005

Tekst:
Petter Wabakken¹
Thomas H. Strømseth¹
Åke Aronson²
Linn Svensson²

Foreløpige resultater fra ulveregistreringene viser at totalbestanden i Skandinavia var på mer enn 120 dyr sist vinter (1. oktober – 28. februar 2004–05), hvorav 21–26 i Norge, 22–26 med tilhold på tvers av riksgrensen og minst 79–86 i Sverige. I alt 14 valpekull ble født i Skandinavia i 2004. Det er betydelig vekst i svensk delbestand, der rekordmange tisper er forventet å yngle i år. Delbestanden i Norge øker ikke og sammenlignet med i fjor er færre ynglinger forventet i 2005.

Bakgrunn

Ulv i Sverige og Norge tilhører en felles skandinavisk bestand med utbredelse på tvers av riksgrensen. Hovedutbredelsen har siden 1980-tallet vært konsentrert til de sør-skandinaviske skogtraktene i Värmlands og Dalarnas län i Sverige og Hedmark fylke i Norge. Bestandsovervåkingen av ulv skjer derfor i nært samarbeid på tvers av landegrensene. Årlig bestandstelling foregår vinterstid i perioden 1. oktober – 28. februar og er basert på sporinger på snø og radiotelemetri etter metoder som beskrevet i våre rapporter: *Ulv i Skandinavia – Statusrapport for vinteren 2002–2003* (Wabakken m.fl. 2004, Oppdragsrapport 2, Høgskolen i Hedmark) og *Varg i Skandinavia – Statusrapport för vintern*

2001/2002 (Aronson m.fl. 2003, Oppdragsrapport 1, Høgskolen i Hedmark). De siste to årene har DNA-analyser på individnivå også vært en viktig del av datagrunnlaget for bestandsovervåkingen.

Bestandsovervåkingen av stasjonære ulver i Norge koordineres og kvalitets-sikres av Høgskolen i Hedmark, mens ikke-stasjonære dyr registreres av Statens naturoppsyn (SNO). Ulveregistreringene er en del av det nasjonale overvåkingsprogrammet for store rovdyr i Norge ved Norsk institutt for naturforskning (NINA). I Sverige er det nå de enkelte länsstyrelser som har ansvaret for registreringer av ulv. Viltskadecenter i Sverige er ansvarlige for koordinering og kvalitetssikring av ulveregistreringene på nasjonalt nivå.

Resultatene er å betrakte som foreløpige – hovedsakelig fordi vinterens antall enslige, ikke-stasjonære ulver ikke er klarlagt i Sverige, og fordi endelige resultater fra DNA-analyser av innsamlede prøver ikke foreligger.

Ynglinger 2004

Totalt ble det påvist 14 valpekull i 2004, hvorav tre i Norge (Koppang, Gråfjell, Julussa), ni i Sverige (Furudal, Amungen, Nyskoga, Halgån, Jangen, Uttersberg, Kilsbergen, Hasselfors, Kroppefjäll) og to i revir på tvers av riksgrensen (Djurskog, Dals Ed–Halden).

Bestandsstatus

Familiegrupper

Vinteren 2004–05 (oktober–februar) ble det totalt registrert 14 familiegrupper (flokker) av ulv i Norge og Sverige. To av disse oppholdt seg kun i Norge (Gråfjell

og Julussa), to hadde revir på tvers av riksgrensa (Djurskog og Dals Ed–Halden) og 10 hadde tilhold bare i Sverige (Tabell 1, Figur 1).

Ulvepar

I tillegg til familiegruppene ble det registrert 12 revirmarkerende ulvepar i perioden oktober–februar 2004–2005 (Tabell 1, Figur 1). To av disse hadde tilhold kun i Norge (Koppang, Åsta–Løten), tre par hadde revir på tvers av riksgrensen (Juvberget, Rotna, Rømskog), mens de sju resterende hadde tilhold kun i Sverige. De to parene med helnorsk tilhold (Koppang, Åsta–Løten) ble begge skutt ved lisensjakt før parringstiden (Figur 1). Denne vinteren ble det dessuten registrert fire usikre ulvepar. Ett av disse hadde tilhold i Norge (Kynna), ett ble sporet på tvers av riksgrensen mellom Norge og Sverige (Gråsmark), mens to ble registrert kun i Sverige (Malung, Tystberga).

Andre stasjonære ulver

I tillegg til familiegrupper og par viser den foreløpige oversikten at det ble registrert 7–8 andre stasjonære ulver i Skandinavia vinteren 2004–05 (Tabell 2). Av disse ble tre påvist i Norge, 1–2 på tvers av norsk-svensk riksgrense og tre i Sverige.

Andre ulver

I tillegg til de beskrevne stasjonære ulver omfatter vinterens totale antall ulver også kategorien «andre ulver», som i stor grad består av ikke-stasjonære, unge ulver på vandring. Vinteren 2004–05 ble det registrert 3–5 slike ulver i Norge. I Sverige er antall dyr i denne kategorien ulver foreløpig ikke klarlagt, med unntak av fire enslige dyr som opprinnelig var mistenkt som stasjonære ulver (Tabell 2).

Døde ulver

For vinterperioden oktober 2004 – april 2005 er det offisielt kjent 13 døde ulver, sju i Norge og seks i Sverige. Av de drepte i Norge, ble fem skutt i forbindelse med gjennomføringen av den første lisensjakten på ulv i Norge (alle i Hedmark), én ble påkjørt av bil (Oppland) og én felt etter fellingstillatelse (Finnmark). Av de 6 drepte i Sverige, ble én skutt i nødverge, én felt etter fellingstillatelse, én påkjørt av tog, én påkjørt av bil, én illegalt drept og én hadde ukjent dødsårsak.

Forventet antall ynglinger i 2005

Ut fra en samlet vurdering er totalt 14–18 ulvekull forventet født i Skandinavia i år. Antall ulvetisper som yngler i Skandinavia forventes således å øke da det totalt var 14 påviste ynglinger i fjor. Veksten vil imidlertid være begrenset til svensk delbestand, da det som følge av årets lisensjakt vil bli nedgang i antall ynglinger i helnorske revir (fra 3 påvist i 2004 til 0–2 forventet i 2005). Antall ynglinger av ulv med tilhold på tvers av riksgrensen er forventet å bli omtrent som i fjor (to i 2004, 1–3 forventet i 2005).

Bestandsutvikling og konklusjoner

Da ulver som verken er påvist eller mistenkt som stasjonære foreløpig ikke er talt opp i Sverige, er det vanskelig å angi totalbestanden av ulv i Skandinavia for vinteren 2004–05. Men den skandinaviske ulvestammen er igjen i klar bestandsvekst, med minimumstall på over 120 dyr sist vinter (Tabell 2), i motsetning til minimum 101 ulver rapportert for tilsvarende periode i fjor. Bestandsøkningen er imidlertid begrenset til svensk side av riksgrensen.

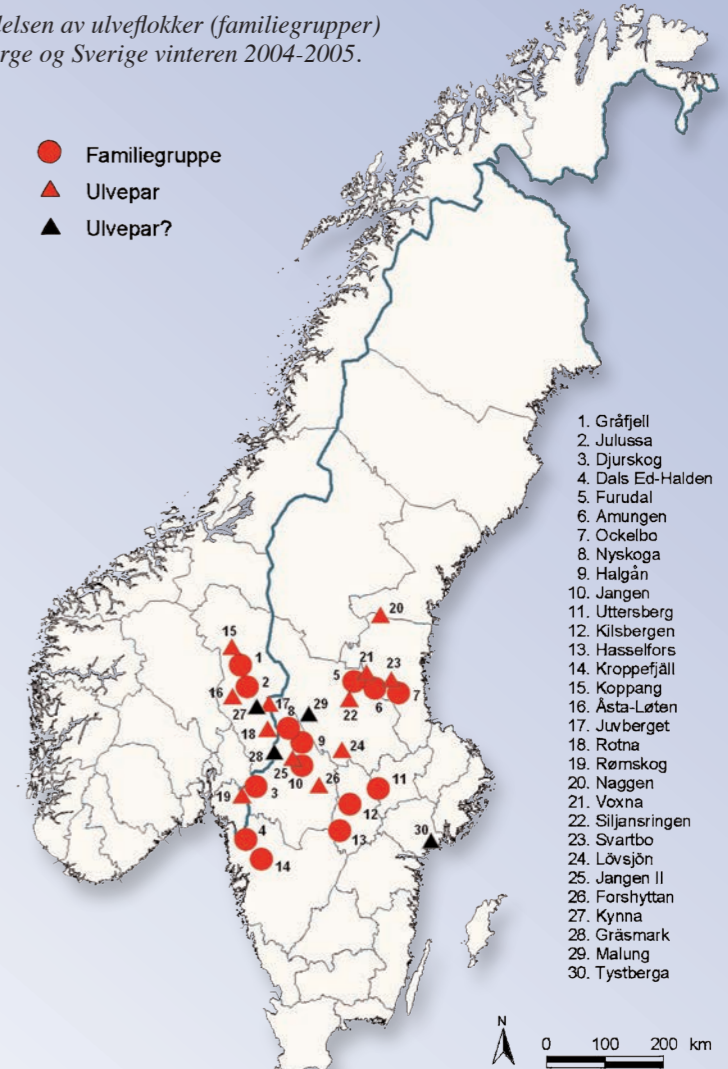
Vinteren 2003–04 bestod norsk delbestand av 23–26 ulver med helnorsk tilhold og 20–22 ulver med tilhold på tvers av grensen, eller 43–48 ulver totalt. Sist vinter (2004–05) var de tilsvarende tallene 21–26 helnorske ulver og 22–26 med tilhold på tvers av riksgrensen, med andre ord

Kategori ulv	Norge	Norge/Sverige	Sverige	Skandinavia
Familiegrupper	2	2	10	14
Ulvepar	2-3	3-4	7-9	12-16
Valpekull i 2004	3	2	9	14

Kategori ulv	Norge	Norge/Sverige	Sverige	Skandinavia
I familiegrupper	11-12	15-16	58-61	84-89
I ulvepar (og usikre par)	4-6	6-8	14-18	24-32
Andre stasjonære	3	1-2	3	7-8
Andre ulver	3-5	-	> 4*	7-9*
Døde ulver (okt-apr)	7	-	6	13
Totalsum, brutto**	21-26	22-26	79-86*	122-138*

* Ufullstendig, da dyr i kategorien «andre ulver» ikke er talt opp i Sverige, kun de mistenkt stasjonære.
 ** Inkludert kjente døde ulver i perioden oktober–april.

Figur 1. Utbredelsen av ulveflokker (familiegrupper) og ulvepar i Norge og Sverige vinteren 2004-2005.

43–52 ulver totalt (Tabell 2). Ulvetallene for Norge illustrerer fortsatt stagnasjon og det forventes nedgang i antall ynglinger i Norge i 2005.

Svensk delbestand viser derimot betydelig vekst. Vinteren 2003–04 var det 50–54 ulver i flokker og par med helsvensk tilhold. Sist vinter (2004–05) var de tilsvarende tallene 72–79 ulver i helsvenske flokker og par (Tabell 2), med andre ord en

bestandsvekst på 45 % på ett år for denne kategorien ulver i Sverige. Med 34–36 slike ulver vinteren 2002–03, er svensk delbestand av denne kategorien ulver mer enn doblet de siste to årene. Tilsvarende økte antall ynglinger i helsvenske revir med 50 % fra 6 i 2003 til 9 i 2004. Det er forventet en økning i samme størrelsesorden når det gjelder ynglinger i Sverige i 2005.

Tabell 1. Antall familiegrupper og ulvepar totalt i Skandinavia angitt for de respektive land og for revir på tvers av riksgrensen vinteren 2004-05. Antall valpekull i 2004 er også oppgitt.

Tabell 2. Antall ulver i Skandinavia vinteren 2004-05 fordelt på respektive land og familiegrupper, ulvepar og resterende ulver registrert. Oversikten bygger på opplysninger fra perioden 1. oktober – 28. februar. Bestands-tallene er bruttotall, da 13 døde ulver fra vinterperioden ikke er fratrukket.

1) Høgskolen i Hedmark, Evenstad, N-2480 Koppang, Norge
 2) Viltskadecenter, Grimsö forskningsstation, S-730 91 Ridderhyttan, Sverige

Foto: Viggo Ree

Paul Granberg

Paul Granberg har bred bakgrunn fra viltforskning og viltforvaltning i Norge og var tidligere leder av Foreningen Våre Rovdyr.

Myten om ødemarksdyret

Vi har ikke plass til ulv i Skandinavia da tilstrekkelig store ødemarker slik som i Russland mangler – det er en påstand som stadig fremsettes i media. En mer presis begrunnelse for påstandene ser vi imidlertid lite til. Det påstås til og med at ulven kommer inn i tett befolkede områder i Norge fra mer grissgrendte områder i Sverige.

De fleste har vel liten oversikt over befolkning og ulveforekomster i Russland vil jeg tro, men for Norge og Sverige skulle det være en enkel sak å skaffe seg oversikt før man fremmer slike påstander offentlig. Ser man på befolkningstettheten i de to norske kommunene ulven først etablerte seg med yngling, og hvor man nå har skutt ut dyrene, vil man se at befolkningstettheten ligger på mindre enn én person pr. km². I de svenske kommuner hvor ulven har etablert seg med yngling, ligger befolkningstettheten på 15 personer pr. km². De som har anledning til å sette seg inn i forholdene i Russland, kan fortelle at det i de egentlige ødemarksområder finnes svært lite ulv, og at ulven i hovedsak forekommer i distrikter med spredt bebyggelse. De tettste bestander skal faktisk finnes ikke særlig langt fra Moskva.

Med bakgrunn i jordbrukskulturen har mennesket i mer enn 10.000 år systematisk beslaglagt de mest fruktbare deler av landskapet, der geologi og klima har gitt plantelivet de beste betingelser. De samme geografiske områder er naturlig nok også planteetende dyreaters prio-

riterte biotoper. Derfor har disse områder det tetteste og mest artsrike dyrelivet. Er det da så merkelig at rovdirene som lever av planteetere, også må søke til de samme områder? Naturlig nok er det lite elg, hjort og rådyr i tundraområdene i Sibir. Tilbake står da områder der det i større eller mindre utstrekning drives jordbruk, skogbruk og jakt som mulige leveområder for ulven, som for de fleste andre dyreatter. Når fremstående næringslivsfolk og politikere later som de ikke forstår denne enkle økologi, beror det på manglende vilje og ikke på manglende forstand!

Skal vi kunne bevare vårt ville dyreliv for fremtidige generasjoner og for dets egenverdi, må vi nok dessverre innse at mennesker tilknyttet jordbrukskulturen i stor utstrekning må lære seg å leve sammen med de fleste dyreatter som naturlig hører hjemme på vedkommende areal, samme hvor det er og samme om vi i nåtid ser de enkelte arter som «skadelige» eller «nyttige» skapninger. Med andre ord er man tilbake ved det evige, etiske og politiske spørsmål: Er det rettferdig at noen kan velte byrdene over på andre, for selv å høste goder av det? Dersom Arnulf Øverlands ord om at «du skal ikke tåle så inderlig vel den urett som ikke rammer deg selv» overhodet kan brukes i denne sammenheng, så er det her det hører hjemme. Har man valgt et liv og et yrke i en slik «ødemark» som våre jord- og skogbruksområder er, så får man ta konsekvensen av det.

Gråfjellhannen død

Lederhannen i Gråfjellreviret ble funnet død 25. juni ved Løsset i Åmot kommune i Hedmark. Tispen ble som kjent skutt under den beryktede lisensjakten i vinter der fem av 20 norske ulver ble drept. Gråfjellhannen har lenge hatt en betydelig benscade, men tross dette har den åpenbart fungert godt som del av familiegruppe. Omsider har den altså takket for seg og er sendt til obduksjon for avklaring av dødsårsak.

Med dette er kapittelet om Koppangflokken og Gråfjellflokken historie. Norge har nå kun en ulveflokk igjen, og den lever et farlig liv i Julussa-området nord for Elverum.

Sauebonde skjøt bjørn

En sauebonde skjøt en hannbjørn i Julussdalen nord for Elverum 27. juni. I dette området og ulvreviret er det kun tre besetninger med sau der eierne år etter år insisterer på å slippe dyrene ut til seg selv. Bjørnen ble skutt etter at sauebonden denne gang lå klar i utmarken med gevær. Bonden påberoper seg nødverge, og politiet etterforsker hendelsen rutinemessig. Det er for øvrig samme sauebonde som skjøt etter ulv for et år siden i samme beiteområde. Tilsvarende vakthold var det også i 2003 da vedkommende for øvrig avviste tilbud fra Fylkesmannen om tilskudd til inngjerding av innmark.

Skjøt bjørn

En bjørn ble skutt i Engerdal 17. juni av en av personene som var engasjert som vaktmannskaper av stortingsrepresentant Ola D. Gløtvold (Sp). Bjørnen hadde etter sigende drept en sau et par dager tidligere. Dette kadaveret ble ikke fjernet og bjørnen ble skutt der i påstått nødverge. Stortingsrepresentanten har rundt 40 sauer og er i følge avismeldinger lettet over at bjørnen er død.

Også i 2001 slo bjørnen sau hos Gløtvold. Dengang hadde Engerdal kommune fått mulighet til å utstede fellingstillatelse, og den kom raskt. Tillatelsen ble gitt etter at kun to sauer var drept. Stortingsrepresentant Gløtvold har åpenbart ikke maktet å ivareta sine utsatte sauer i løpet av de fire påfølgende årene.

Fjellrevprosjektet

Norsk institutt for naturforskning avslutsprosjekt på fjellrev har søkt om å innfange fem valper i Børgefjell og Saltfjellet. Valpene skal plasseres i en avlsstasjon i Oppdal. Tidligere er det påvist at fjellrev fra Hardangervidda er genetisk oppblandet med farmrev, og avlsindivider herfra må derfor fases ut. Dermed ser prosjektet seg omkring etter nye rever fra områder uten slik innblanding.

Fellingstillatelse på kongeørn omgjort

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag ga 25. mai fellingstillatelse på kongeørn i Oppdal-området etter søknad fra Trollheimen reinbeitedistrikt v/ Maj-Liss Kant. Norsk Ornitologisk Forening påklaget imidlertid vedtaket siden det bl.a. er midt i hekketiden og felling av et eventuelt hekkende individ vil medføre ungedød. Direktoratet for naturforvaltning ga klager medhold og tillatelsen ble inndratt.

Bestandsstatus

Norsk institutt for naturforskning leverte 20. mai rapport over bestandsstatus (ynglinger 2004) for de fire store rovpattedyrene. Tallene er gjengitt nedenfor. Se kart side 45 for regioninndelingen.

Region	Gaupe		Jerv	
	Bestandsmål	Snitt yngl. 2002-04	Bestandsmål	Snitt yngl. 2002-04
1	-	0 (0)	-	1 (1,3)
2	12	7 (7)	-	0 (0)
3	5	5 (4,7)	4	5 (4,7)
4	6	6 (5,7)	-	0 (0)
5	10	8 (8)	5	5 (5)
6	12	12 (12)	10	9 (9,3)
7	10	4 (4,3)	10	11 (11)
8	10	7 (7)	10	10 (10)
Sum	65	49 (48,7)	39	41 (41,3)

Snitt i parentes: reelt snitt. Øvrig snitt: avrundet snitt som Direktoratet for naturforvaltning og rovviltmyndighetene vil benytte i forvaltningsøyemed. Merk at region 3 har et snitt på 4,7 ynglinger av jerv og gaupe, men avrundet til 5 og dermed er målet her for gaupe oppfylt. Man kommer til og med over målet når det gjelder jerv. Også gaupemålet for region 4 er oppfylt på den måten.

Ulvens bestandsstatus i 2004 dreier seg om tre ynglinger i region 5. Se detaljer side 46. Som kjent er nå to av disse tre reproduserende norske parene borte.

For bjørnen finner forskningsinstitusjonen ikke tilfredsstillende grunnlag for å angi antall ynglinger i regionene for 2004. Bl.a. fordi man er så fjernt fra vedtatte bestandsmål.

Johan Storm Nielsen

Johan Storm Nielsen er melkebonde på Snåsa i Nord-Trøndelag og tidligere regionleder i FVR.

Kulturlandskap – beiting og rovdrypress

I vår har en rekke personer innen landbruket og turistnæringen uttrykt betenkeligheter ved at kulturlandskapet gror igjen. På mange måter en berettiget bekymring, som i noen grad kan løses hvis myndighetene og landbruksorganisasjonene er villig til å målrette de offentlige bevilgningene til beitebrukerne, i første rekke saueholdet og i noen grad storfeholdet.

Når beitedyra i dagens landbruk i all hovedsak sendes til fjells på beite, er årsaken at tilskuddsordningen stimulerer til det. Det lønner seg.

I perioden 1959–94 ble bare i Nordland 340.000 dekar innmarksareal tatt ut av drift (Statistisk sentralbyrå). Andre fylker har i større eller mindre grad den samme utviklingen.

I tillegg til at innmarka gror igjen, vil også det tilgrensende kulturmarkpregete landskapet etter hvert også gro igjen som følge av at husdyra stimuleres til å beite i fjellet og annen utmark, der farene for rovviltskader også er desidert størst.

Det er de politisk framforhandlede virkemidlene innen landbruket som er den direkte årsaken til dette.

Som de fleste etter hvert har fått med seg, får hvert eneste produsert kilo sauekjøtt en budsjetstøtte på ca. 80 kroner. Pengene er derfor åpenbart til stede i systemet.

Er det politisk vilje til å justere profilen på tilskuddene, kan mye av kulturlandskapet redde til glede for turistene, og presset på å få ta ut «skadedyr» kan minskes betraktelig.

Tilpasning

En oppdalsbonde er i ferd med å bygge landets største sauefjøs med plass til 800 vinterfora sau. Kostnaden er mellom 4 og 5 millioner kroner, melder Landbrukstidende nr. 8. Hans nåværende besetning er på 400 vinterfora sau, så fordoblingen av besetningen vil medføre at det slippes ca. 1000 nye sau og lam på det beite som erfaringsmessig gir 10 % tap!

Stadig nye gårdbrukere på Oppdal velger å starte opp med sauedrift i følge Landbrukstidende. Hverken bevilgende landbruksmyndigheter eller dyrehelsetilsynet har synlige innvendinger.

Brutto salgssinntekter av sauekjøtt vil i det nye fjøset bli på ca 500.000 kroner, pluss tilskudd. Dette skal dekke kapitalkostnadene, arbeidsvederlag og alle utgifter til driften forøvrig. Forstå det den som kan!

Grenseoverskridende rovviltforvaltning

Konferanseekskursjonen gikk til et lite berørt skogsområde – Rajhenavski Rog i Kočevski-regionen i De dinariske Alpene.

Tekst: Ann Dahlerus
Foto: Yngve Kvebæk

I midten av april var Slovenia vertsland for en konferanse der behovet for samordning mellom landene når det gjelder gjenoppbygging av sammenhengende populasjoner av store rovdyr i Europa sto i fokus. Siden dyrene vandrer langt og beveger seg over store områder, er det desto mer åpenbart at nasjonale strategier alene ikke er funksjonelle som forvaltningsinstrument når det gjelder bevaring av rovdyr i Europa. Flere små fragmenterte populasjoner finnes spredt i de ulike land, og behovet for å knytte sammen disse for å oppnå større og livskraftige populasjoner er stort.

En forhåpning som Eladio Fernandez-Galiano, leder for Bernkonvensjonens sekretariat, hadde med seminaret var at det skulle kunne ut i oppfordringer til regjeringene om internasjonalt samarbeid. Dessuten at man

Nordisk deltagelse på Slovenia-konferansen. Fra venstre: Arild Landa - NINA, Ann Dahlerus - Svenska Rovdjursföreningen, Ketil Skogen - NINA, Yngve Svarte - DN, Morten Kjørstad - DN og Robert Franzén - Naturvårdsverket.

gjennomfører de europeiske handlingsprogrammene (Action Plans) som er utarbeidet for de ulike artene og godkjent av Bernkonvensjonens medlemsland.

– Også EU planlegger å utarbeide retningslinjer for medlemslandene når det gjelder grenseoverskridende forvaltning av de store rovdyrene, fortalte Anja Finne som deltok i egenskap av EU-kommisjonen representant.

Luigi Boitani, professor i zoologi fra Italia, innledet med å konstatere at regjeringer har en tendens til å glemme at de store rovdyrene har fire ben og rører på seg! Hindrene mot grenseoverskridende forvaltning er mange, f.eks. brist på politisk vilje, brist på samarbeidstradisjon, ulike behov og prioriteringer og ulike historiske forvaltningsstrategier mm.

Under seminaret, som ble ledet av Alistair

Bath – forsker fra Canada, ble et antall studier presentert som beskrev nasjonal status og forvaltningsstrategier for rovdyrene i ulike europeiske land med felles, grenseoverskridende rovdyrpopulasjoner. Det omfattet regioner som Alpene og Karpatene, Frankrike, Italia og Sveits, Baltikum, Skandinavia, den dinariske fjellkjeden på Balkanhalvøya, samt de bulgarske og greske fjellområdene.

Hvis man løfter blikket og ser på de store rovdyrene fra et europeisk perspektiv, framstår det litt annerledes enn det bildet man er vant til fra Skandinavia. For det første handler det ikke om fire, men om tre store rovviltarter. Jerven finnes bare i Norge, Sverige og Finland (og videre østover). Dessuten er både gaupe og bjørn fortsatt sterkt truede arter i Vest- og Sentral-Europa, og begge arter synes å ha vært mer eller mindre helt utryddet under 1900-tallet på grunn av ødelagte habitater

(avskogning), sviktende næringsgunnlag, konflikter med husdymæringen og allment negative holdninger til rovdyr. Ofte finnes de gjenværende populasjonene i de store europeiske fjellkjedene som deles av flere land, f.eks. Alpene, Karpatene og De dinariske Alpene.

Gjeninnføring og påfyll i Europa

På grunn av endrede holdninger ble gaupe gjeninnført i flere europeiske land på 1970-tallet, f.eks. til Sveits, Slovenia, Østerrike og Italia – fra Karpatene som er en østlig utløper av det store sentraleuropeiske fjellkjedesystemet. Karpatene strekker seg 1500 km mot Tsjekia, Slovakia, Polen, Romania og Ukraina og utgjør en viktig kilde for videre spredning av både gaupe og ulv i Europa.

I Europa pågår en rekke EU-finansierte såkalte LIFE-prosjekter som har som mål å bevare og knytte sammen små, fragmenterte bjørnepopulasjoner i land som Spania, Italia, Østerrike, Slovenia og Hellas. I Pyreneene mellom Frankrike og Spania finnes f.eks. i dag bare 18 bjørner. Alpene har usammenhengende, men interagerende, små kjernebestander. Målet er å utvikle en metapopulasjon i Alpene, og en modell for potensielle migrasjonskorridorer mellom bestandene er under utarbeidelse. En av de større bjørnebestandene finnes i Slovenia og estimeres til mellom 450 og 550 dyr som utgjør en viktig kilde for de små populasjonene i tilgrensende land som Østerrike (25–30 bjørner) og Italia som begge har fått påfyll til sine magre bjørnebestander fra Slovenia.

Å redegjøre for bestandene i de ulike land eller regioner er ikke mulig pga. den store mengden informasjon av ulikt slag som ble presentert på seminaret. Påfallende ofte ble det påpekt at de offisielle antallene i øststatene er betydelig høyere enn de mer realistiske populasjonsstørrelsene forskerne opererer med. I visse land har man heller ikke særlig presis kjennskap til antall rovdyr. Den europeiske ekspertgruppen for gaupe, Status and Conservation of the Alpine Lynx Population (SCALP), har utviklet ett system for inventeringsmetoder som er tenkt å tilpasses i alle land for å få sammenlignbare tall.

Bevaringsstrategi for gaupe i Alpene

Pan Alpine Conservation Strategy (PACS) for the Lynx, som ble godkjent av Bernkonvensjonen 2001 – er ett bra eksempel på samarbeidsinitiativ mellom flere land (Frankrike, Sveits, Italia, Østerrike, Tyskland og Slovenia) og har til hensikt å gjenopprette og bevare gaupe i Alpene. Utgangspunktet er at ingen av alpeandene kan opprettholde en livskraftig gaupepopulasjon alene – alle regionale bestander kommer til å være grenseoverskridende. Dessuten at internasjonalt samarbeid er nødvendig for å bevare fellesbestandene og for å løse felles problemer. Etter gjenintroduksjonen på 1970-tallet har gaupe bare eksistert i rimelig antall i Sveits og Slovenia, men også disse bestandene er små og isolerte. I henhold til de seneste beregningene finnes det 90–120 gauper i hele alpe-regionen hvorav et syttitalls dyr i Sveits, en bestand på 40–50 dyr i Slovenia (hvorav knapt et titalls individer i den slovenska

delen av Alpene), samt 3–4 gauper i Italia, mens det i resten av området finnes et ukjent antall isolerte individer.

Når det gjelder Skandinavia har man jo en betydelig bedre situasjon for gaupe og bjørn i Sverige enn de fleste andre land, men for ulv er imidlertid tilstanden den samme som med de små og fragmenterte rovdyrpopulasjonene i Europa. Vår ulvbestand framstår som en liten og isolert randpopulasjon som deles mellom to land med helt ulike forvaltningsstrategier.

På samme måte som i Skandinavia ble ulven utryddet fra vestre og sentrale Europa under 1900-tallet. Den gjenværende ulvepopulasjonen finnes i dag i flere land i Øst-Europa, framfor alt i Karpatene og på Balkanhalvøya, men ikke sammenhengende – kun som små, fragmenterte bestander. Vertslandet for seminaret, Slovenia, har 40–50 ulver og nabolandet Kroatia, som med hjelp av EU-midler har utarbeidet ambisiøse forvaltningsplaner for landets rovdyr, har mellom 130–170 ulver. Tilgrensende Bosnia-Herzegovina, som ikke har undertegnet Bernkonvensjonen, har flere ulver. Men har også ukontrollert ulvejakt.

– Det finnes ingen rovdyrforvaltning å snakke om i Bosnia-Herzegovina, hvilket er et problem for Kroatia, sa Josip Kusak fra Universitetet i Zagreb. Det finnes ingen tydelig

Ann Dahlerus i samtale med Eladio Fernandez-Galiano, leder for Europarådets Natural Heritage Division og Bernkonvensjonens sekretariat i Strasbourg.

Fra venstre: vertslandsrepresentant Peter Skoberne, den italienske rovviltforskeren Luigi Boitani, konferanseleder Alistair Bath og Bernkonvensjonens representant Eladio Fernandez-Galiano.

myndighetsstruktur eller vilje til samarbeid, og det hadde vært bra om Europarådet kunne sette litt press på Bosnia i dette spørsmålet.

Når det gjelder Vest-Europa, har bare Spania og Italia består av en viss størrelse. Under de seneste tjue årene har imidlertid ulven rekolonisert deler av det sentrale og vestre Europa naturlig, selv om forekomsten er irregulær og det handler om små og isolerte bestander som for det meste finnes i fjell-regionene langs grensen mellom landene. De fragmenterte bestandene er avhengig av kontakt med større tilgrensende bestander, men det virker som det i dagens situasjon ikke finnes konkrete planer om å reintrodusere ulv noen steder i Europa slik man har gjort med gaupe og bjørn.

Det skandinaviske tilfellet

En av studiene handlet om Skandinavia, og representanter for finske, norske og svenske myndigheter ga et overblikk over rovdyr-situasjonen og forvaltningen i de respektive landene. Robert Franzén fra Naturvårdsverket illustrerte med kart hvordan de svenske rovdyr-ene er innklemt mellom Norge og Finland.

– Kontakten østover er temmelig fraværende når det gjelder alle fire arter i og med at de finske bestandene for det meste finnes i sør og mot den russiske grensen, forklarte Franzén. Og mens Finland får påfyll fra Russland, fylles Norge på med svenske rovdyr – mens Sverige ikke akkurat får noe påfyll å snakke om i det hele tatt.

Undertegnede var innbudt for å gi naturvern-ets synpunkter på situasjonen i Skandinavia og valgte å gjøre en sammenligning mellom norsk og svensk ulveforvaltning. Dessuten hvilke konsekvenser den norske «modellen» med tre ynglinger og avskytning av store deler av den minimale populasjonen med jevne mellomrom har for Sveriges ambisjoner med å bevare ulven. Det var et hundretalls deltagere fra mange av Bernkonvensjonens medlemsstater nærværende, så det var en gyllen mulighet til å få illustrert den svensk-

norske problematikken. De fleste av innlegg-ene ble for øvrig holdt av myndighetsrepresentanter eller forskere som behandlet de respektive landenes situasjon og forvaltning. I lys av dette skilte min framstilling seg en del fra de øvrige.

Bernkonvensjonen og habitatdirektivet har samme mål, dvs. å bevare utrydningstruede arter av vekster og dyr i Europa. Mens Bernkonvensjonen er en frivillig ordning, omfattes alle EU-medlemmer automatisk av EUs direktiver som må innskrives i landenes nasjonale lovverk og således er juridisk bindende. Siden EU har et begrenset antall medlemsland, har langt flere land skrevet under Bernkonvensjonen enn det antall land som hører inn under EUs lovgivning. Dette gjør at landene har ulike internasjonale krav å rette seg etter når det gjelder bevaring av truede arter. Utover de øststater som ennå ikke har blitt medlemmer i EU omfattes verken Sveits eller Norge av habitatdirektivets strenge krav på bevaring av truede arter, hvilket faktisk gjenspeiles svært tydelig i landenes rovdyrforvaltning. Mens Norge har et mål på tre ulveynglinger, har Sveits tre ulvindivider i sitt land – samtidig som nettopp Sveits, av alle land, krever at ulven skal flyttes ned til en dårligere bevaringskategori i Bernkonvensjonen (!).

Arrangører for seminaret var Europarådet, som er vertsorganisasjon for Bernkonvensjonen, i samarbeid med det slovenske miljøverndepartementet og nettverket Large Carnivore Initiative for Europe (LCIE). Sistnevnte er et nettverk av organisasjoner og eksperter fra 25 land som arbeider med å bevare store rovdyr og underlette for en sameksistens med mennesker og rovdyr i Europa.

Det var givende og lærerikt å delta på møtet som ga styrket innsikt om betydningen av felles forvaltningsstrategier mellom land som deler rovdyrpopulasjoner. Nå gjenstår «bare» å få berørte lands regjeringer til å innse dette og ikke minst omsette denne innsikt i handling.

Årsmøtet 2005

Tekst & foto: Yngve Kvebæk

FVRs årsmøte 21. mai ble i år avholdt i de dype finnskoger på Gravberget i Hedmark. Innkvartering og forsamlingslokale passet som hånd i hanske til vårt formål, og våre verter ga deltagere til og med en spesialomvisning i den lokale kirken som er viden kjent for sin særegne arkitektur. Det er også på sin plass å berømme middagen som lokale krefter serverte oss, og mange fant det vanskelig å avrunde måltidet før de hadde forsynt seg et betydelig antall ganger.

Etter avvikling av den formelle delen av årsmøtet, kunne Viggo Ree på vegne av foreningen overbringe en takk og en avskjedsgave til Johnny Eriksen for mangeårig deltagelse i styret. Deretter ble Arne Flor på samme måte hedret for sin innsats som leder når han nå hadde ønsket avløsning.

Årets rovdyrpris ble overrakt 80-årige Kåre Elgmork av Arne Flor og Viggo Ree for hans omfattende faglige innsats i forbindelse med inngående og langvarige bjørnstudier, og for hans betydelige engasjement for rovviltet generelt i naturvernmessig sammenheng.

Arne Flor ga deretter en visuell og løser gjennomgang av året som gikk med tanke på sentrale saker i mediebildet og foreningens ulike aktiviteter.

Kvelden ble rundet av med et foredrag av zoolog Roar Solheim. Med en uvanlig blanding av faglig dybde, enestående bilder og høyst underholdende og inspirerende kommentarer, ledsaget han deltagere gjennom 25 års erfaringer og opplevelser i slaguglas grenserike – det være seg ugler og andre fugler eller pattedyr fra spissmus til bjørn. Siden 1979 har Finnskogområdet vært en sentral del av hans studieområder.

Dagen etter ledet Roar Solheim deltagere inn i nettopp dette slagugleriket der man fikk et direkte innblikk i biotopvalg og levemåte hos denne sjeldne uglearten. Slaguglen har her sin aller vestligste grense for sin utbredelse som strekker seg helt fra Japan i øst. Ekskursjonsområdet var for øvrig omfattet av et nyetablert ulverevir, og deltagere fikk til og med anledning til å inspisere et ulvedrept elgkadaver som en ekstra bonus denne dagen.

Arne Flor sammen med velfortjent vinner av årets rovdyrpris – professor Kåre Elgmork.

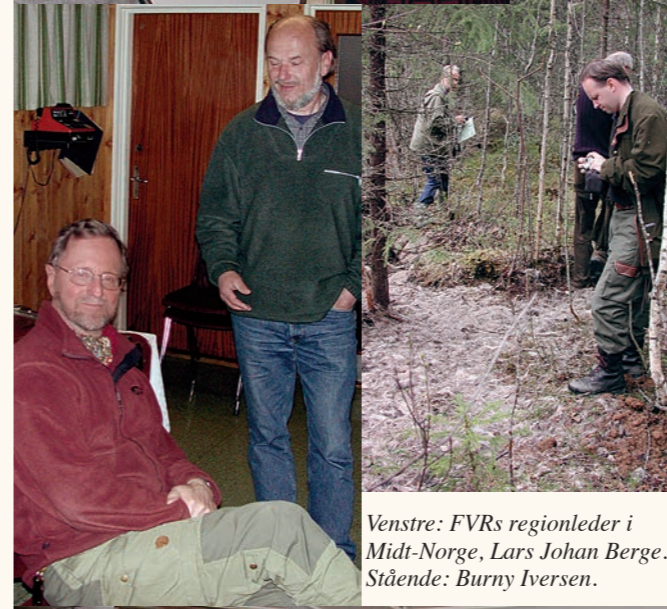

Arne Flor gikk av som leder av FVR og fikk en gave fra foreningen – et grafisk arbeid av Viggo Ree som også sto for overrekkelsen.

Under: Zoolog og tidligere styremedlem i FVR Roar Solheim var foredragsholder og hadde for anledningen med seg en utstoppet slagugle!

Venstre: Johnny Eriksen takker av etter mangeårig styreinsats og mottar en påskjønnelse.

Et solid teppe av elghår ligger igjen på skogbunnen. Ulvene tok elgen et par måneder tidligere.

Venstre: FVRs regionleder i Midt-Norge, Lars Johan Berge. Stående: Burny Iversen.

Arne Flor løser deltagere gjennom årsmøtets sakliste.

Referat

1. Årsmelding

Foreningens leder Arne Flor leste årsmeldingen. Opplysning om deltagelse på konferanse i Kristiansand manglet og legges inn i endelig årsmelding. Meldingen ble dermed godkjent.

2. Regnskap/budsjett

Yngve Kvebæk orienterte om regnskapet i kasserers fravær. Regnskapet var revidert og funnet i orden av vår revisor. Det ble redegjort mer utførlig under enkeltpunkter i henhold til ulike spørsmål fra salen. Regnskapet ble så godkjent uten anmerkninger. Deretter ble budsjett for 2006 vedtatt slik det var fremlagt.

3. Valg

Valgkomiteens representant Viggo Ree gjorde rede for komiteens innstilling. Selv om styret konstituerer seg selv, var det rimelig å orientere om at Arne Flor hadde ønsket avløsning fra ledervet. Det var derfor naturlig for komiteen å ta høyde for dette og legge forholdene til rette for et skifte. Det innebar ingen særskilte justeringer i valget som sådan - bare en opplysning til årsmøtet om at Birger Westergren hadde sagt seg villig til å la seg konstituere i ledervet for første styremøte. Innstillingen ble vedtatt og ledelsens sammensetning i det kommende år ble som følger:

Styremedlemmer:

Stig Anderson
Tormod Vaaland Burkey
Birger Westergren
Arne Flor
Geir Sjøli
Christin Valsjø

Vararepresentanter:

Toril Andresen
Lars Johan Berge
Randi Haakenaasen
Erling Momb

Valgkomité:

Burny Iversen
Morten Ree
Viggo Ree

Revisor:

Bård Haugsrud

4. Eventuelt innkomne saker

Det var ikke innkommet forslag til behandling på årsmøtet.

Takk

Vi vil gjerne få takke for et meget hyggelig årsmøte på Gravberget 21–22. mai i år. Kåre er meget takknemlig for Rovdyrprisen 2005. Det flotte bjørnebildet av Viggo Ree var et meget velkomment supplement til dyrebildesamlingen. Solveig vil også takke for et hyggelig opphold og for den oppmerksomhet som ble vist henne, ikke minst fra Yngve Kvebæk som fungerte som privatsjåfør og hjelpemann. Vi ble herskkelig innkvartert på Gravberget Gård og glemmer ikke lett den overdådige frokost som ble servert bare for oss med bl.a. flere typer røkt sik og egg som var kokt i både 5 og 7 minutter! Stor takk fra oss begge for en uforglemmelig weekend.

Solveig Solland

Kåre Elgmork

Ung hønehaukhunn
fotografert på Røyse
i Hole, Buskerud
27.8.2001.

Hønehauk på ekornjakt

Tekst & foto
Viggo Ree

Ekornet fantes tidligere i tette bestander i våre naturskoger, og var et meget viktig byttedyr for hønehauken. I dag er bestandene av disse to artene kraftig redusert som en følge av den moderne skogsdriften. Dette ekornet ble fotografert på Varden på Jeløy i Østfold den 17.5.1976.

I tidligere år - mens naturskogene var store og skogsdriften foregikk ved plukkhogst - var det tette bestander av skogsfugl, ekorn og hønehauk. Med flatehogstens inntog flyttet biomassen hovedsakelig fra trekronene til bakkeskiktet - med hjortevilt, snusedyr og smågnagere som dominerende faktorer. Hos sistnevnte dyregruppe er de fireårige syklusene mer eller mindre forsvunnet. Så sent som på 1950- og begynnelsen av 1960-tallet var det fortsatt enorme mengder med ekorn i våre skoger, noe som representerte en betydelig matressurs for hønehauken. I dag er det kun

tynne bestander av disse to artene i barskogene. Hønehauken har for lengst havnet på den norske rødlisten, og det er i dag flere havørnpar enn hønehaukpar i kongeriket. Synet av ekornjagende hønehauk er derfor blitt enda sjeldnere enn før.

For litt over 15 måneder siden hadde jeg imidlertid en opplevelse med hønehauk og ekorn som fikk tankene til å gå tilbake til forgangne tider. Den 4.4.2004 sto jeg på takterrassen hjemme på Røyse for å speide etter bl.a. flokker med trekkende storskarv. Jeg hadde sett en mindre flokk

tidlig på morgenen, og kl. 09.51 oppdaget jeg en ansamling på ca. 120 skarver som trakk mot nord over Holleia. I det jeg gikk mot teleskopet for å ta flokken nærmere i øyesyn hørte jeg et voldsomt spektakkel i furuskogen mot sør. Lyden derfra var en intens baksing av vinger mot greinverk. Jeg tittet i retningen hvor lyden kom fra, og like etterpå fikk jeg et kort glimt av noe stort og brunt som kom flygende ut av Leinåsen-skogen med kurs for naboens ødeeng i vestlig retning. Ved å løpe hurtig til andre siden av takterrassen fikk jeg se det brune komme inn over engen - for så å ta en mer sørlig kurs mot Rudsåsen. Jeg fikk raskt opp kikkerten, og i noen korte glimt gjenkjente jeg hønehaukungfuglens karakteristiske mønstring i øvre stjerter og den velkjente fargen på undersiden av et ekorn med hvitfarge på

Fôring av ekorn er populært, og ved systematisk utlegging av mat kan dyrene opptre meget tillitsfulle. Dette gir oss mennesker en ekstra dimensjon i tilknytning til naturopplevelser. Ekornet finnes også inne i byparker og villastrøk bare det er nok trær og tilgang på ynglesteder og føde. Dette håndtamme individet ble fotografert i Tøyenparken i Oslo 17.2.1978. Om vinteren opptrer ofte hønehauk i hovedstadens grønne lunger, så ekornene må være på vakt overfor denne predatoren.

buk og innsider av bein samt det rødbrune i pelsen på øvrige deler av kroppen. Fuglen var stor og indikerte en hunnhauk.

Det var altså en hønehauk i sitt andre kalenderår som hadde vært på farten og forsynt seg med en av Leinåsens ekorn. Hele denne vinteren hadde jeg føret 2-3 ekorn sammen med småfuglene utenfor kjøkkenvinduet. Nå var det brutalt slutt for den ene. Noen minutter tidligere merket jeg på kråkene at det var en predator i Rudsåsen, for de fløy varslende og skrikende rundt trekronene. Kråkene oppdaget for øvrig ikke hauken i det den jaktet og grep byttet i skogen sør for huset. Det er første gang jeg har sett en slik hønehauk jakt på ekorn.

Gammelskogens enorme matressurser med skogshøns og ekorn er altså definitivt hist-

orie. I dag kommer de få hønehaukparene vi har gjennom vinterkneiken takket være noen kråkefugler og hva som ellers måtte finnes hist og her i kulturlandskapet midtvinters. Senere blir det tilskudd med bl.a. ringduer.

Senere på dagen den 4.4.2004 snakket jeg bl.a. med Gunnar Hansen og Per Johan Tømmerraas på telefonen - begge ornitologer med stor hønehaukerfaring. Sistnevnte hadde aldri fått oppleve en slik hønehauk/ekorn-jakt. Gunnar kunne opplyse at den svenske zoologen Per Widén, som i sin

tid tok doktorgrad på hønehaukens populasjonsøkologi i boreale barskoger, aldri hadde opplevd artens ekornjakt. Dette tross for at ekornet i hans innsamlede materiale var et viktig byttedyr for denne rovfuglen vinterstid. Selv hadde Gunnar ved ett tilfelle sett en hønehauk som prøvde å gripe et ekorn, men gnageren klarte seg ved hele tiden å smette bak trestammene. Det hører med andre ord til sjeldenhetene å få med seg en slik naturopplevelse - spesielt i disse dager med magre og uttynnete bestander av både hauk, ekorn og en rekke andre klimaksarter.

Ung hønehauk etter mislykket fuglejakt på Kasa-eiendommen i Maridalen, Oslo i desember 1980. Med sine korte vinger og lange stjert er arten tilpasset overraskelsesjakt mellom trestammene - ofte lavt over bakken. Det er alltid en stor opplevelse å se hønehauk i rask flukt gjennom tett skog.

Ulv til glede og besvær

Tekst
Lars Berge

Foto
Paul Granberg

Vargsymposiet i Vålådalen i Jämtland fra 7. til 9. mars 2005 samlet om lag 130 deltakere og hadde i år som tema den rent biologiske tilstanden i rovdyrstammene, den svenske og norske forvaltningen og medias rolle i rovdyrdebatten. Tre lange dager med tette og intense foredrag fra kl. 09–19 gir mange inntrykk, og bare noen hovedtrekk kan viderefremmes.

Ulvestammen vokser

Den svenske ulvestammen vokser. Foruten et ukjent antall streifdyr, antas det å være 20–22 ulvepar i Sverige fordelt på 10 familiegrupper og 10–12 revirhevdende par. Svenskene venter om lag 20 ulvevinglinger i år. Den norske lisensjakta, som førte til at Norge nå har ett eneste helnorsk reproducerende ulvepar igjen, har ikke bare vært oppsikt i Sverige, men har også hatt stor innvirkning på den såkalte skandinaviske ulvestammen. Praktisk talt alle «skandinaviske» ulver befinner seg i dag i Sverige. Den svenske ulvestammen, som etter den norske lisensjakta i praksis er lik den skandinaviske ulvestammen, teller i dag om lag 100 dyr, det største antall ulv på 150 år.

Innavlsproblemer

Men det er skjær i sjøen, og skjæret heter innavl. Det er registrert få valper i kullene og redusert overlevelse blant valpene. Uten sterk innavl kunne det forventes mellom 6 og 7 valper i kullene. Det skandinaviske innavlsnivået tilsier derimot en kullstørrelse på 3 valper. Beskjeden fra forskerne var klar og entydig: Den skandinaviske ulven er på et kritisk innavlsnivå og vil dø ut på sikt på grunn av innavl om ikke innvandring av finsk-russisk ulv skjer, noe som betyr etterlengtet tilførsel av nye gener. Fra svensk forskerhold ble det lagt vekt på at Nord-Sverige og Jämtland måtte pålegges et større ansvar for ulvens overlevelse ved å ta bedre vare på finske og russiske innvandrende ulver.

Ulv kan flyttes

Selv om ei ung ulvetispe, født i Gråfjell i 2002, har vandret 1100 kilometer og satt verdensrekord i langdistansevandring før hun ble skutt ved Enaresjøen i Nord-Finland, har det vist seg svært vanskelig for innvandrende finsk-russiske ulver å komme levende gjennom Nord-Sverige og Jämtland og ned til sine artsfrender i Midt-Sverige. Innavlsproblemet, sammen med Ringvatten-ulvens skjebne, har satt spørsmålet om flytting av ulv på dagsordenen i Sverige. Mens muligheten for flytting av ulv ble blankt avvist av de norske deltakerne fra Direktoratet for naturforvaltning, var Susanna Löfgren, rovdyransvarlig i det svenske Naturvårdsverket, langt mer åpen for muligheten av slik flytting eller «hjelp» over hindringene, om ikke de nordlige, svenske fylkene tok større ansvar for innvandrende ulver. Emnet er fortsatt politisk betent i Sverige, men det er verdt å merke seg at muligheten ikke ble avvist dersom innavlsproblemet på sikt skulle forverre seg ytterligere. Men inntil videre satser svenskene imidlertid på å gjøre hva som er mulig for å lette den naturlige innvandringen av ulv.

FVRs utsendte Lars Berge i samtale med naturfotograf Arne Nævra.

Er svenske ulver dyktige elgjegere?

Mens nord-amerikanske ulver lykkes bare i 15 % av alle jaktforsøk på elg, lykkes den svenske ulven i hele 50 % av tilfellene. I parentes bemerket kan det legges til at alfahannen blir en bedre elgjeger med alderen og er fullt utlært rundt 4–5 års alder, mens noe tilsvarende ikke skjer med alfatispene. Alfatispas suksess på elgjakt avhenger av alfahannens alder. Tap av en alfahann har derfor store negative følger for tispas jaktlykke og fører til at jaktpresset på rådyr øker. Med bakgrunn i den store forskjellen mellom svenske og amerikanske ulvers jaktlykke, stilte forsker Håkan Sand fra Skandulv spørsmålet om svenske ulver er dyktigere elgjegere enn sine amerikanske artsfrender, eller om det rett og slett er forskjell på den svenske og den amerikanske elgens atferd i møte med ulv?

Det er forskjell på elg. Mens den svenske elgen gjennomgående er unnvikende og flykter fra mulige trusler, er den amerikanske elgen betydelig mer aggressiv både mot folk, hunder og ulv. Dette gjelder særlig ku med kalv. De amerikanske elgkollene flykter ikke unna ulven, men velger å forsvare seg selv og kalvene. Hvorfor er det en slik forskjell? Den svenske elgen har ikke hatt erfaring med ulv på lange tider. Forskerne regner med at det tar 4–5 år før elgen endrer atferd. Men i nordre Värmland, der elgen nå har hatt 20 års erfaring med ulv, viser den ingen tegn på å utvikle bedre forsvarsstrategier mot ulv. Hvorfor lærer ikke elgen? Forskerne mistenker at jegernes langvarig og vedvarende jakttrykk, samtidig som ulven har vært borte, har fremmet en elgtipe som

Motsatt side: fra venstre Tarja Cronberg – finsk parlamentsmedlem (Grøna förbundet). Olof Liberg – Skandulv, Susanna Löfgren – enhetssjef ved Naturvårdsverket, Jon Swenson fra det skandinaviske bjørneprosjektet og over ham Henrik André fra Grimsö forskningsstasjon. Øverst seksjons-sjef Terje Bø ved Direktoratet for naturforvaltning.

heller flykter enn slåss. Forskernes teori er at jegernes jakttrykk, særlig jakt med løshund, har bidratt til at de aggressive elgene, det vil si de som står for hund og ikke lar seg skremme av mennesker, har blitt felt. Kanskje har vi i Skandinavia fått en elgstamme som rent genetisk er lite disponert for aggressivitet og dermed forsvar mot ulv? Ellers kanskje tar det 20–30 år før denne egenskapen kommer tilbake?

Bjørn og gaupe

Jon Swenson tegnet et heller u dramatisk bilde av bjørnens vilkår i Norge og Sverige. Bjørnестammen har vært i sterk vekst fra 130 individer i 1930 til om lag 2200 i 2004. Bjørnестammen har bra genetik, men populasjonen er isolert og er på sikt avhengig av en viss innvandring fra nord til sør. Swenson fremhevet ellers at bjørnen har liten innvirkning på elgstammen. Selv om hannbjørnene i en kort periode om våren kan forsyne seg godt av elgkadavere, syke elger og elgkalver, er risikoen for at en voksen elg blir bjørnemat på 1–2 % mens det tilsvarende tallet for elgkalvene er 25 %. Ellers diskuteres det i hvilken grad og på hvilken måte bjørn hevder revir, og hvilken sammenheng det er mellom revir, bjørnetetthet og bjørnестørrelse. Et positivt trekk i bjørneforskningen var at dødeligheten ved merking er gått ned fra 3,8 % til 0,3 % som følge av bedre bedøvelse. Beregninger av bjørnens farlighet kan være verdt å merke seg. Av 818 analyserte møter mellom menneske og bjørn kunne

Swenson fortelle at i 74 % av møtene sprang bjørnen vekk, i 6 % stanset den uten å true, i 15 % gikk den mot mennesket, men uten å true, i 3,3 % viste den truende atferd, i 1,3 % kom et skinnangrep og i 0,1 % sto en overfor et virkelig angrep. 6 av 7 bjørneangrep rammer jeger med løshund. Av verdens brunbjørner regnes den skandinaviske som minst aggressiv, den asiatiske som mest, mens den nordamerikanske brunbjørnen befinner seg et sted midt mellom.

I dag beregnes det at Sverige har 283 gaupe-vinglinger. Samtidig har stammen gått sterkt tilbake i reinbeitedistriktene og særlig i Jämtland, noe som skyldes store jaktkvoter i tillegg til illegal jakt. Det svenske målet om 300 ynglinger av gaupe vil derfor kreve at gaupa koloniserer ny områder mot sør. Men selv med en viss nedgang i bestanden har Sverige i dag flere gauper enn i 1850. Det er videre verdt å merke seg at det ble lagt fram et interessant undersøkelsesmateriale og foreløpige hypoteser om forholdet mellom gaupebestand, revebestand og hare- og rådyrbestandene. I undersøkelsen sto reven for 40 % av all predasjon på hare, mens gaupa bare bidrar med 4 %. Reven har langt større betydning enn gaupa som hare- og rådyrpredator. På den andre siden er gaupe en viktig predator på rev. Det betyr at få gauper gir mange rever og mindre småvilt. Samtidig betyr flere gauper mindre rev og mer småvilt som hare og rådyr. Middelsstore rovdyr som mink, grevling og rev øker i verden, mens de store rovdirene stadig blir færre. De store rovdirene som gaupe er

etter alt å dømme viktige nøkkelarter som bidrar til å holde de middelsstore rovdyrartene i balanse slik at småviltbestandene av hare, rådyr og skogsfugl kan holde seg på et høyere nivå.

Falsterbo 2005

FVR arrangerer høsttur til **rovfugltrekket** ved idylliske Falsterbo i Sverige slik vi annonserte i forrige hefte. Vi reiser fredag formiddag 23. september fra Oslo (7-8 timers reisetid med bil/buss) og stopper for rast underveis. Reisemåte (biler eller buss) avhenger av antall påmeldte. Deltagere som ønsker det kan selvsagt ordne sin egen reisemetode og kort og godt møte opp ved overnattingsplassen fredag kveld - se nedenfor. Avreise for retur søndag formiddag.

Fredag kveld orienterer ornitologen Per-Göran Bentz om stedet og fugletrekket. Bentz vil også guide oss litt på lørdag da besøk på ringmerkingstasjonen inngår. Øvrig fagansvarlig er Viggo Ree.

Vi bor i fullt utstyrte campinghytter (4 i hver) ved stranden på Fotevikens stugby i Höllviken, ca 1 mil fra Falsterbo - se nederste bilde. Lørdagens lunsj (evt. lunsjpakke) og middag inkludert i prisen. Øvrig bespisning sørger man for selv. Ta med sovepose, kikkert, varme klær, regntøy og noe å sitte på.

Pris pr. pers.:
Opphold og bespisning: kr 500.
Reisekostnad: kr 300.

Påmelding til FVR på tlf. 22232389 eller via e-post: yk@fvr.no (gjelder selvsagt ikke allerede påmeldte). Nærmere detaljer blir kommunisert med de påmeldte etter hvert.

Frist for påmelding: 15. august.

Foto: P-G. Bentz

Antall av enkelte arter under siste tidagersperiode i september i 2004:

musvåk: 2728
spurvehawk: 7453
glente: 692

Men fugltrekket ved Falsterbo er langt mer enn bare **rovfugl**. I samme periode kom tallet på f.eks. bokfink og bjørkefink opp i over 200.000. Og ikke minst - hit trekker også tusenvis av fugleinteresserte.

FVRs flotte t-skjorter

Svarte T-skjorter i bomull med motiver av Viggo Ree. Den ene med gaupeunge og tekst «Ikke skyt moren min!». Den andre med ulv og teksten «Ulv - en naturlig del av norsk fauna».

Gaupe:
Str. S og M

Ulv:
Str. M, L og XL

Pris kr 120 pr. stk. + porto

Bestilles fra Helga Riekeles (FVR - Arbeidsgruppe i Østfold) via følgende alternativer:

E-post: helgariekeles@hotmail.com

Post: Helga Riekeles, Saltboveien 33, 1560 Larkollen

Tlf.: 69263709 (evt. les inn bestilling på hennes automatiske telefonsvarer). Du mottar så varen sammen med giroblankett.

Romslige størrelser

Foreningen Våre Rovdyr

Ledelse

Leder

Birger Westergren, Sømkleiva 11, 4637 Kristiansand
p 38 04 69 87, mob 47 26 30 33

Kasserer

Stig Anderson, Lokesvei 18, 4846 Arendal
p 37 02 36 22, a 37 05 71 95

Styremedlem

Tormod V. Burkey, Kongshavn 26, 1367 Snarøya
mob 90 53 95 83

Styremedlem

Arne Flor, Bergstien 18, 4842 Arendal
p 37 03 16 95, mob 48 11 12 35

Styremedlem

Geir Sjøli, Sjøli, 2164 Skogbygda
p 63 90 85 35, mob 41 41 37 12

Styremedlem

Christin Valsjø, Peer Gyntsv. 12 B, 2619 Lillehammer
p 61 26 47 72, mob 90 53 95 83

Vararepresentanter

Toril Andresen, Gløtten 2, 1920 Sørumsand
p 63 82 79 71, mob 92 43 21 46

Lars J. Berge, 7882 Nordli

p. 74 33 72 19, mob 95 03 96 35

Randi Haakenaasen, Welhavens gt. 6, 0166 Oslo

p 22 20 56 74

Erling Mømb, Østagrenda, 2485 Rendalen

p 62 46 82 12, mob 41 61 71 10

Daglig leder/redaktør

Yngve Kvebæk, Maridalsveien 225 C, 0467 Oslo
p 22 95 08 66, mob 91 54 41 91

Medietalsmann

Birger Westergren, Sømkleiva 11, 4637 Kristiansand
p 38 04 69 87, mob 47 26 30 33

Informasjonskonsulent

Viggo Ree, Pamperudbakken, 3530 Røyse
p 32 15 77 15, mob 98 64 57 75, faks 32 15 78 22

Regionleder Midt-Norge

Lars J. Berge, 7882 Nordli
p. 74 33 72 19, mob 95 03 96 35

Regionleder Sørlandet

Arne Flor, Bergstien 18, 4842 Arendal
p 37 03 16 95, mob 48 11 12 35

FVRs
telefonnummer:

22232389

Ulvefondet

Konto 2800 10 08317

Foreningens formål

- * arbeide for at alle norske rovpattedyr og rovfugler skal leve i livskraftige bestander
- * arbeide for at også dyreartenes miljø beskyttes mot forringelse og ødeleggelse
- * spre faktaunderlag og saklig informasjon til massemediene og allmennheten, for derved å oppnå større forståelse for rovdynenes rolle i naturen og deres behov for egnete biotoper
- * støtte forskning på våre rovpattedyr og rovfugler
- * arbeide for at det ved jakt på de aktuelle artene skal tas hensyn til:
 - artenes reproduksjonstid
 - ungenes utvikling og avhengighet av foreldrene
 - artenes sosiale struktur og øvrige særtrekk
- * samarbeide med lokale, regionale og nasjonale myndigheter, samt øvrige interesseorganisasjoner for å finne måter å bevare dyr og biotoper på, og finne lempelige løsninger på konflikter som oppstår mellom menneskelige interesser og rovdyr.

2005

Seniormedlem	min. kr 200
Seniormedlem + familiemedlem(mer)	min. kr 250
Juniormedlem (under 18 år)	min. kr 75
Bedriftsmedlem	min. kr 1000

Medlemskap inkluderer 4 hefter/år av tidsskriftet *Våre Rovdyr*

Kun abonnement *Våre Rovdyr* kr 200

Konto: 2800 11 12149

Foreningen Våre Rovdyr

Postboks 195
2151 Årnes

E-post: fvr@fvr.no

Tlf.: 22 23 23 89

Web: www.fvr.no

Falsterbo - turmål 2005

- se side 58

